

Ombenning

(Detta är första utgåvan av en sammanslagning av en lång rad dokument som togs fram av en arbetsgrupp i Ombenning i början av 2000-talet. Den kommer att kompletteras och redigeras vidare.)

Bakgrund

Under några år i början av 2000-talet bildades en arbetsgrupp för att dokumentera Ombennings historia, åtminstone den senare delen. Resultatet har blivit ett större antal korta berättelser som återges här nedan.

Innehåll

Beskrivning av byns gårdar

fd. Ombenning 1:57	Åsbacken	Hans Österberg om Åsbacken 1
Ombenning 1:17		Helena om sin stuga
Ombenning 2:8	Anders Ols	Birgitta Amnéus om
Ombenning 3:1	Sten-Emil	
Ombenning 3:9	Anders Ers	
Ombenning 3:7	Hyttvedet	Katarina Barketorp
Ombenning 2:3, 2:6, 3:3		
Ombenning 4:1	Torpet	se även beskrivning av snickare Bysell - div. om personer
Ombenning 1:31		Birgit Wahlfeldt
Ombenning 1:4		Sven-Olov Wahlfeldt
Ombenning 1:52		Larseric Wahlfeldt
Ombenning 1:10	hitom Flytinge	nuvarande ägare Kerstin Bygge Öberg
Ombenning 1:11	Flytinge	Eva Krause (se även beskrivning av A Lönnqvist – div. om personer)
Ombenning 1:62		Allan Sahlgren
Ombenning 1:80		Rolf Lundh
Ombenning 1:7		Erland Johansson

Andra berättelser från Ombenning, längre fram i texten

[Torvbrytning](#)

[Hyttan](#)

[Ålgjakt](#)

[Hantverkare](#)

[Slakt](#)

[Fördelskontrakt](#)

[Dagbok](#)
[Lönnkvist](#)
[Johansson](#)
[Hellström](#)
[Minnesruna](#)
[Edla](#)
[Österberg](#)
[Uppvaktningar](#)
[Ei i Ombenning](#)
[Ei i Ombenning 2](#)
[Ei i Ombenning 3](#)
[Järnväg](#)
[Skifte väster](#)
[Skifte öster](#)
[Skola](#)
[Samtal om söndagsskola](#)
[Söndagsskola i Ombenning](#)

Ombenning 1:17

Helena Skagerberg

Första noteringar i landsarkivet i Uppsala om fastigheten Ombenning 1:17 finns från den 14/3 1900, då den lagfors på makarna Anders Gustav och Christina Carolina Sjösten. (Ett inbördes testamente mellan makarna finns från 17/11 1895). Själva gården är antagligen betydligt äldre, men den har troligen stått på ofri grund fram till 1900, då avstyckning skedde i samband med att grannfastigheten (Ombenning 1:) såldes.

Anders Gustav avlider 1918, gården testamenterades till sonen Carl Gustav (bouppteckning 18/12 1918) Antagligen bodde sedan modern kvar till år 1925, då gemensam lagfart för mor och son upprättades inför försäljning.

Ovanstående släktskap och skeenden är spekulationer, men alla fångeshandlingar och lagfarter finns med angivna datum och personer. (antagligen kan man genom att noggrant studera handlingarna på landsarkivet få reda på sanningen....)

Den 7/9 1925 såldes gården till Per Viktor Pettersson. Hans hustru Matilda, mor Pettersson kallad av byborna, fick många barn: Kalle, Hjalmar, Emil, Elis, Gunhild Anna Svea. Emil och hans hustru Ella är föräldrar till den i byn i många år boende Birgit, gift Alé (Ombenning) Birgit är t.om. född i stugan!

Per Viktor avled någon gång på 40-talet, men "mor Pettersson bodde kvar till långt in på 50-talet.

En period hyrdes fastigheten ut, dels bodde en familj Goldheim där, och dels en familj Lövstrand. Huruvida de bodde permanent eller enbart sommartid vet jag inte.

Vid bouppteckning efter Per Viktor Pettersson 3/7 1957 såldes gården till Elsa Höglund. Elsa, född Sahlström i Lifsdal, gifte sig med en herr Schylström som hade klädaffär i Fagersta. Elsa reste runt i gårdarna och sålde bl.a. korsetter och storvästar. Hon lärde känna Gustav Johansson vid kringresandet (han köpte en storväst av henne) och fick av Gustav veta att gården 1:17 skulle säljas på auktion. (Elsa var en tid sk hemsamarit hos Gustav, och han var mycket förtjust i henne). Och hon köpte alltså gården. Hon hade då redan gift om sig med en hälsing, Gustav Höglund. Vad som blev av klädeshandlaren förtäljer inte historien. Elsa hade i alla år kvar en lägenhet i Fagersta, och om livet i stugan kan byborna berätta att det många gånger gick hett till! Barnen i byn var inte särskilt förtjusta i Elsa, och från mycket säker källa (!) berättas följande: Barnen "bakade" en tårta, bestående av koskit dekorerad med raklödder, packade in tårten i fin kartong och ställde den utanför Gustav Johanssons (kattgustav kallad av barnen) hus med hälsning från Elsa! –

Maken Gustav lär inte ha haft mycket att säga till om, och Elsa bodde ofta i lägenheten inne i Fagersta. Elsa och Gustav slutade sina dagar barnlösa och fastigheten såldes vidare 1981.

Vid avstyckningen från grannfastigheten 1900 blev det troligen lite problem med gränsdragningen för att försöka få alla byggnader inom tomtränsen. Man lyckades inte helt; dasset hamnade utanför och ligger idag på Hedins mark. På fastigheten fanns en jordkällare samt en gammal bodlänga, där takpannorna på vedboden vittnar om 17-1800-tal. Själva bostadshuset lär från början ha legat mitt på tomten (vid telefonstolpen). Nuvarande bostadshus uppfördes vid sekelskiftet (vid renovering 2002 hittades dagstidning från 1901 mellan stockarna). Redan under Elsas tid stod fastigheten som fritidsfastighet; vid byggnadsinventering som företogs av Fagersta kommun 1978 kallades den för Margaretagården (Elsa Margareta). 1981 köptes husen av Peter Eriksson, boende i Västerås, att använda enbart som fritidsboende. Huset tilläggsisolerades invändigt och byggnadsbeståndet utökades med en lekstuga.

20/8 1997 köpte jag fastigheten. "Kärlek vid första ögonkastet". Redan första året byggdes huset till med badrum, matrum samt "tvättstuga" – grovingång. Vissa problem att få plats – jordkällaren måste bevaras! Länsantikvarien var inkopplad för att ge samtycke till bygget! Vatten drogs in från grannfastighet, avlopp (trekammerbrunn) grävdes ner i Hedins skog bakom fastigheten. Dvs huset utrustades för permanent boende!

Senare (2000) har entrén byggts om (glasveranda samt stor öppen veranda), och 2002 utökades boytan med ytterligare ett rum (vinterträdgård) Tomten har nu blivit en upparbetad trädgård med damm och diverse rabatter! Och "husen" har utökats med ett växthus och en carport.

Åsbacken

Hans Österberg, Birgitta Schalin Strömvoall

Fastighet: Ombenning 1:57, Åsbacken 1

Areal: 4,3 hektar

Ägare: Birgitta Schalin (född Österberg) och Hans Österberg. Ägarna är barnfödda i stugan, åren 1934 respektive 1936.

Stugan, som är uppförd i brädfodrat liggtimmer, flyttades sannolikt till nuvarande plats omkring åren 1865-70 från okänd plats i Ombenning by. Samtidigt uppfördes den befintliga vedboden och torrdasset. Vidare har det funnits en ladugård med plats för två kor och grisar.

Uppförare och ägare av ursprungsbyggnaderna var de nuvarande ägarnas mormors far, Abraham Englund, född den 5 september 1843, död den 21 september 1931. Englund som var en mångkunnig man, arbetade bl.a. med stenarbeten, snickerier och vid vissa tillfällen som pråmskeppare på Strömsholms kanal. Abraham Englunds hustru, Sofia Christina född Öman, som härstammade från Ombenning by, avled den 31 december 1919. Tillsammans hade fem barn: August, Albert, Mathilda, Alma och Emma.

Yngsta barnet, dottern Emma, erhöll enligt testamente byggnaderna på fastigheten som erkänsla för omvårdnaden av föräldrarna under deras livstid. Byggnaderna stod från början på ofri grund, varför Emma Ekman's man Karl Johan Jansson Ekman år 1925 friköpte merparten av den nuvarande arealen av stamfastighetsägarna Valfrid Wahlfeldt och Alfred Thorgren. Karl Ekman och Emma Englund hade träffats i Stockholm omkring sekelskiftet 1899/1900, där Emma arbetade som hushållsarbete och Karl med gatuanläggningsarbeten. Emma och Karl fick tillsammans dottern Nellie, född år 1908 i Stockholm. Karl önskade att utvandra till Amerika med sin Emma och dottern. Emma ansåg dock att de åldrande föräldrarna i Ombenning behövde hennes hjälp, varför Karl ensam for till Amerika (Colorado) för att arbeta inom gruvverksamheten där. Han, som var upplanning, återkom till Sverige efter första världskrigets slut. Emma och Karl gifte sig och levde i den här aktuella stugan. Karl avled den 5 maj 1928.

Arealen utökades med ca 0,5 hektar 1933 genom köp från Alfred Thorgren (grannfastigheten). Ägaren till fastigheten i sin helhet, Emma Ekman, född den 4 oktober 1880, avled den 22 juni 1969.

Emmas och Karls enda barn, dottern Nellie Karolina Österberg (född Englund) född den 23 juli 1908, ägde fastigheten fram till dess att hon som gåva, den 15 december 1980, överlät densamma till de egna barnen Birgitta och Hans (de nuvarande ägarna). Nellie Österberg avled den 17 oktober 1981

De nuvarande ägarna är, som tidigare nämnts, födda i den av Abraham Englund uppförda stugan på fastigheten. Under barn- och ungdomsåren var bostadsorten Norrköping.

Sommarlovets höjdpunkt var att få lämna storstaden och resa upp till mormor Emma i Ombenning. Och på den vägen är det, nu med den sjätte generationen efter Sofia och Abraham Englunds etablering på platsen.

Stugan elektrifierades i början av 30-talet och ändrades så att kök och kammare bytte plats. Brödspettsmärlorna i det nuvarande rumstaket, som för övrigt består av handtäljda brädor, påminner om köksepoken. Under 1960- och 70-talet har pietetsfulla renoveringar genomförts av de skickliga hantverkarna Källstig och Forsström.

Tillbyggnaden mot landsvägen gjordes under 1930-talet och skulle primärt utgöra en vävstuga.

En gäststuga har uppförts i slutet av 1990-talet.

Anders Ols, Ombenning 2:8.

Nedtecknat av Birgitta Amnéus med benäget bistånd av vår hjälpsamma granne Birgitta Holmström.

Den första ägaren till gården efter laga skiftet var Anders Olsson, f. 1821 i Oppgården Västanfors. Han kom till Ombenning 1843, då han ärvde sin mors del i gården. Han gifte sig 1859 med Anna Catharina Andersdotter f. 1840 i Östra Ombenning. Hon dog i barnsäng 1873. De hade fyra barn : Anders Gustav f. 1860, Anna Lovisa f. 1863, Emma Carolina f. 1870 samt Per-Erik f. 1873, död 1881.

Deras morfar var bergsmannen Anders Persson, vars gård äldste sonen Anders Gustav ärvde. Då Anders Olsson blivit änke med fyra minderåriga barn, kom hans kusin Lotta (Anders Erssons syster) som husföreståndarinna till gården. Anders dog 1893.

Anders Olsson beskrivs som en skicklig och framåtsträvande odalman och nämndes som en av föregångsmännen på orten på sin tid (enligt S.Thorén)

Anders Olsson ägde 8 delar i Ombenning hytta enl. protokoll från 1859. 1865 delgavs skifteslaget i Ombenning planen för de nya skiftena. Anders Olsson fick 3/16 mantal med utflyttningskyldighet inom 10 år räknat från 1 nov. 1865. Det gällde hans åbyggnader utom logen och ladugården. Det var inalles 13 byggnader. Skiftena godkändes den 4 december 1865. Omkring 1875 uppfördes mangårdsbyggnaden. Den äldsta byggnaden på gården är ett loftgångshus från sent 1700-tal, som även haft en gårdsport. Byggnaden är nu brädfodrad.

Efter Anders Olssons död övertog dottern Emma gården. Hon var gift med Per Pettersson från Åvestbo. Han dog ung i början av 1900-talet. Äktenskapet var barnlöst, men Emma tog hand om sin avlidna syster Annas barn. Emma dog 1948.

Systemsonen Anders Andersson, f. 1890, gift med Margareta (Greta) Lönnkvist, bodde i lillstugan och deltog i gårdens skötsel.. Han dog två år före Emma.

1947 såldes åkermark och ekonomibygnader till grannen Sven Eriksson. Skogen hade sålts till Fagersta Bruk redan 1917. Sonja Gustavsson drev pensionat Sonjagården några år omkr. 1950. Därefter använde Karl Hedin gården som bostad åt sina skogsarbetare.

Efter det var huset i behov av omfattande renovering, vilken genomfördes av Olle Thomas, som var ägare 1966 – 1976. Bl.a. revs alla kakelugnar ut och oljeeldning installerades. Verandan med snickarglädje, som var murken, revs också. Tidigare låg köket på östra gaveln med matkällare under kökstrappan. Det är nu på västra gaveln.

Birgitta och Per-Erik Amnéus med barnen Marie, Anders, Eva och Per köpte gården 1976 och bodde där till hösten 2002. Ett märkligt sammanträffande är att dottern Maries man, Anders Hagman, hade sin mormors far med familj boende i lillstugan vid sekelskiftet, då järnvägen byggdes.

Nya ägare från den 10 dec. 2002 är Jan Johansson och Inger Lindahl.

Ombenning 3:1, Sten-Emils

I laga skifteshandlingen 1867 står att fördelsmannen Hans Olssons täppa skall tillskiftas granne Anders Olsson, och därför anmodades Hans Olsson att flytta sin stuga till nordöstra delen av Skarpvreten. Således är stugan byggd omkring 1870. Hans dotter Anna gifte sig med Anders Gustav Andersson, f 1843. Deras dotter var förlovad med StenEmil (stenarbetaren Emil Andersson) tills hon dog på 60-talet. Emil bodde kvar i stugan tills han slutade sina dagar (på lasarettet) 1972.

Därefter har stugan varit fritidsbostad med olika ägare. Nuvarande ägare är Eva och Lennart Hellberg. Om Sten-Emil finns en del att berätta kanske, så småningom tror Helena.

Ombenning 3:7, Hyttsvedet

Catarina Barketorp

Fastigheten bildades genom avstyckning från Ombenning 1:2 (nedan stamfastigheten) år 1936. Idag finns fyra byggnader och en jordkällare på fastigheten. Huvudbyggnadens undervåning är troligen från 1860-talet. Även det som är vårt uthus och som i gamla handlingar benämns "ladugård" är en mycket gammal byggnad. År 1972 tillkom en gäststuga och år 1992 en Friggebod. Samtliga byggnader, med undantag för Friggeboden, är av timmer. Alla hus är målade med Falu rödfärg och har rött taktegel.

Av ett protokoll från lagtima höstetinget den 8 oktober 1868 framgår att Anders Ersson, som då äger stamfastigheten, upplåter ett område 170 fot långt och 170 fot brett till Per Andersson och hans hustru. Området är beläget "vest nord om den nuvarande hyttan". Upplåtelsen är på 50 år och benämns "gårdslägenheten". Per Andersson får även rätt att från Anders Erssons skog "taga fång till nödiga hegnad omkring lägenheten". Som ersättning för upplåtelsen skall Per Andersson årligen under höbärgningen utföra åtta mansdagsverken åt Anders Ersson. Ombenningborna Gustaf Thorgren och Nils Andersson har bevittnat arrendekontraktet.

Den 18 maj 1875 beviljas Fagersta Bruk lagfart på stamfastigheten. Per Andersson flyttar till Rabbatsbenning och överlåter sin rätt enligt kontraktet till Anders Jansson. Den överlåtelsen är bevittnad av A H Ljungqvist och M Malm.

Den 5 december 1935 köper Karl Hedin stamfastigheten av Fagersta Bruk. Strax före detta datum har dock arbetaren Axel Nilsson, som blev arrendator den 30 augusti 1931, ansökt om att som nyttjanderättshavare få rätt att lösa in det upplåtna området. Den 20 och 22 maj 1936 håller därför disktrikslantmätaren John Söderberg en förrättning. Av protokollet från förrättningen framgår att man inte lyckats utreda vare sig vilka de tidigare arrendeinnehavarna varit eller när de tillträtt respektive frånträtt arrendet. I protokollet antecknar man att det boningshus som finns på området troligen funnits där sedan den första upplåtelsen år 1868. I protokollet kan man även läsa att grosshandlare Hedin är orolig att Fagersta Bruk möjligen träffat skriftligt avtal om arrende med en skogshuggare vid namn Albert Brandberg, någon Albert Brandberg hörs dock inte av för att göra anspråk på marken. Disktrikslantmätaren värderar marken till 205 kr 98 öre och "boningshus av timmer på gjuten sockel under tegeltak, indelat i ett rum och

kök, i gott skick" till 1.800 kr. Lantmätaren värderar "Ladugård i timmer i försvarligt skick" till 175 kr. Lantmätaren finner att Axel Nilsson skall tillerkännas lösningsrätt till området och att han får därför rätt att lösa in det mot en ersättning om 205 kr 98 öre. Sedan Axel Nilsson erlagt denna summa avskiljs området den 10 oktober 1936 och den 9 december samma år beviljas Axel Nilsson lagfart på Ombenning 3:7.

Näste ägare är förra fjärdingsmannen Axel Vilhelm Lönnkvist, som tidigare bott i Ombenning och som nu flyttar tillbaka till byn när han blivit änkeman. Lönnkvist beviljas lagfart den 19 april 1950. År 1957 avlider Lönnkvist och hans dödsbo säljer fastigheten till tapetseraren Elof Carlsson, Västerås. År 1963 säljer Elof Carlsson fastigheten till Bernhard och Elisabeth Edmark. De är båda ursprungligen från Fagersta-trakten (Elisabeth Edmark är för övrigt syster till Karl Hedin) men har bott i USA under ca 40 år. I juni 1969 köper mina föräldrar Stina och Karl-Erik Barketorp Hyttsvedet av Elisabeth Edmark, som då blivit änka. Sedan år 1990 är det jag och min familj som har Hyttsvedet som vårt lantställe.

När namnet Hyttsvedet börjar användas har jag inte kunnat utröna, men varifrån namnet kommer är ju inte så svårt att gissa.

Ombenning 3:9, Anders Ers

Ägare sedan oktober 2001: Lena-Marie Burman och Nils Holmström.

Birgith och Eric Alé köpte den avstyckade gården 1971 av Lars Hedin. Jorden sammanfördes då med granngården Holmströms. Karl Hedin d.ä. hade köpt gården av Fagersta bruk 1936. Kända arrendatorer har varit: Birgith och Eric Alé. Birgith's föräldrar Ella och Emil Pettersson, Emils far Viktor Pettersson som kom till Ombenning från Svanå 1910.

Den siste självägande bonden Anders Ersson, född 1827, sålde gården till Fagersta bruk omkring 1880. Han hade ingen son men väl två döttrar: Karolina, som hade gift sig till Nordströms i Sundbo, och Augusta till Anderssons i Naddbo. Till dotters i Naddbo flyttade sedan de båda föräldrarna. Anders Erssons mor Christina var född på gården år 1800, och fadern Erik Ersson kom från Karbenning by.

De båda gårdarna Anders Ers och Anders Ols var tidigare en gård, som 1837 delades mellan de båda döttrarna Christina och Catharina. Catharina, född 1794, var Anders Olssons mor. Troligen uppfördes Anders Ers nuvarande byggning i samband med delningen.

Ombenning 2:3, 2:6, 3:3

Ägare sedan 1991: Mats och Nils Holmström

1959 köpte föräldrarna Nils-Åke och Birgitta Holmström gården av Elly och Sven Eriksson. Sven, född 1905, hade kommit till Ombenning på 20-talet, då föräldrarna Elin, född Brate, och Axel H Eriksson köpte gården av Gustav Thorgren d.y. 1941 gifte sig Sven med Elly, en sjuksköterska från Norrland. Hon hade kommit till gården som luftbevakningslotta under kriget.

Gustav Thorgren i sin tur, hade övertagit gården efter sin far Gustav Thorgren d.ä., vilken hade uppfört den nuvarande mangårdsbyggningen 1878 på samma ställe som den gamla.

Föregående ägare var svärfadern Hans Andersson, född 1816. Dessförinnan hade Hans Olsson från Fragg gift sig med dottern i gården Anna Andersdotter. Hennes föräldrar var Anders Jansson, född i V Ombenning 1789 och Cajsa Thorgren, född i Väster Våla 1792.

Ombenning 4:1, Torpet

Ägare är sedan 2000 Mats Holmström. Han köpte stugan av Karin Eriksson. Föregående ägare var Maj Börjesson, och dessförinnan Sven Ljung. Torpet avstyckades från Ombenning 2:3 m.fl. omkring 1946.

I början av 1900-talet bodde skomakare Bysell här. Om honom minns Dagny Asp: Skomakare Bysell har jag många minnen av. Det var roligt att gå dit med inlämning eller avhämtning av skor som han lagat. De bodde i en liten, liten stuga. Då man steg in i stugan kom man direkt in i deras arbetsrum. En liten del var avdelad som tant Bysells kök, resten av rummet var skomakeriverkstad. På en vägg fanns en hylla där skor stod prydligt uppställda för avhämtning. I rummet satt han på en pall och utförde sitt fina och nödvändiga arbete. Bredvid köket fanns ett litet rum som väl var deras sovrum.

Bysell var också en ivrig jägare och deltog alltid i älgjakten.

Ombenning 1:31

Birgit Wahlfeldt

Ägare Birgit Wahlfeldt, gift med Sven Edvin, född Pettersson. De tog namnet Wahlfeldt 1954.

Stugan byggdes omkring åren 1905-1908 av A. E. Thidén, som kom till Ombenning när järnvägen byggdes. Han gifte sig med Jenny Wahlfeldt (tomten är avstyckad från egendomen Ombenning 1:4). Jenny var syster till Svens morfar.

A.E. Thidén var banvakt, och de bodde i banvaksstugan i Sandheden, nu riven. 1913 avled Thidén, och Jenny flyttade till den nya fastigheten 1:31 med sina tre barn Elof, Ella och Lisa.

Det var i den här stugan som söndagsskolan hölls. År 1942 dog Jenny Thidén, och då hyrdes stugan ut. Den enda familj jag vet bodda här var Eskil Andersson med fru Karin och dottern Anne-Marie.

1954 köpte Sven Wahlfeldt stugan, och efter en genomgående renovering flyttade vi hit 1955. Sven, som var en mycket duktig snickare gjorde det mesta jobbet själv, och år 1959 byggde han ett nytt uthus och det gamla revs.

Det lilla timmerhus som fanns på gården och var vedbod, finns fortfarande kvar. 1964 byggdes ett garage, som numera är pannrum. Plats för bil finns bredvid uthuset.

Sven avled år 1991. Stugan är Larserics och Sven-Olovs barndomshem

Ombenning 1:10

Kerstin Bygge Öberg

- Mangårdsbyggnad uppförd 1865
- "Lillstugan" med gästrum och snickarbod
- Bod, garage och vedbod i en länga
- Magasin
- Ladugård och stall uppförd 1885
- Jordkällare

År 1862 köpte kanalskepparen Per August Nilsson en del av den gård som brukats av Abraham Andersson, och vilken då såldes i tre delar. Säljare var Carl Eric Öström på Odensnäs. Övriga köpare var Abraham Andersson och Lönnqvist.

Per August Nilsson och hans fru Augusta sålde 1893 gården till sin äldste son, Otto Nilsson. Otto var gift med Ida Kristina Landström från Karbenning. De fick tre döttrar i början av 1900-talet: Edla, Linnea och Elsa. Edla utbildade sig till lärarinna och bosatte sig igen i Ombenning vid sin pensionering. Linnea gifte sig 1931 med Gunnar Andersson och flyttade till hans gård i Karbenning. De fick tre barn. Elsa tog över driften av gården och hon

brukade den vidare så länge hon orkade. Efter att ha drabbats av en stroke vistades hon de sista åren på långvården i Fagersta. Hon sålde gården 1978 till systemen Linneas familj. Gården ägs nu av mig (som är Linneas barnbarn) och min man Hans.

Lite kuriosita (det mesta har Åke Ljungkvist berättat):

- Huset stod mitt i byn innan skiftet, ung mitt emellan Åkerströms och Ljungkvists.
- Gårdarna ska ha haft olika färger för att markera vilka redskap som tillhörde vilken gård. Vår gård hade en skarp blågrön färg. Och när man väl blandade färg så passade man tydligen på: Det har finns fortfarande en hel del blågröna möbler kvar.
- Otto föddes och dog i samma rum.
- Renoveringen gjordes enligt 50-talets ideal. Alla dörrar och fönster byttes ut och alla kakelugnar togs bort. Köken skulle vara små och behändiga för husmor, och därför flyttades köket till en liten kammare. Bakugnen togs bort och ersattes av ett badrum. Visst kan vi idag tycka att det är tråkigt, men det måste ha varit ett lyft för den generationen.
- En kamin i flickornas sovrum pyrde ut koloxid en natt (troligen på 10-talet) och det höll på att gå illa.
- Elsa hade en häst som kunde räcka "vacker hov". Efter en artikel i läntidningen om detta fenomen, fick Elsa flera beundrabrev och ett frieri.

Ombenning 1:11, Flytinge

Eva Krause

I samband med Laga skifte omkring år 1850 begärde brukspatron Timm på Engelsbergs bruk att hans tredjedel av jorden i Östra Ombenning skulle delas i tre lika stora delar och säljas.

En tredjedel köptes av bonden Abraham Andersson och fick beteckningen Ombenning 1:10. Denna mark lät han senare stycka i två ungefär lika stora delar. Den ena köptes av bonden August Nilsson från Lindesberg, och den andra av Anders Olsson, ägare till en gård i Västra Ombenning. Anders Olssons son Gustaf Andersson ärvde ägorna Ombenning 1:11 efter sin far, och i början av 1900-talet sålde denne de obebyggda markerna till sin svåger Axel Lönnqvist.

Axel Lönnqvist var son till August V. Lönnqvist, ägare till gården Ombenning 1:7. Han var utbildad skogvaktare och arbetade några år som kronojägare i Norge. Efter unionsupplösningen 1905 kom Axel tillbaka till Ombenning med sin familj och började bygga upp sin gård på marken han köpt av svågern.

Med egna händer byggde Axel Lönnqvist upp bostadshus, ladugård med lider, svinstia, ved- och redskapsbod, brygghus och jordkällare. Brygghuset låg vid bäcken som rinner genom gården, men är nu flyttat ner till sjön och tjänstgör där som bastu. Efter några år, då man äntligen fick råd att köpa häst, tillbyggdes ett stall. Av den trädgård som anlades finns ännu ett fruktträd, några bärbuskar och syrener kvar.

I samband med Laga skiftet hade den lilla sjön Flyten sänkts för att gårdarna däromkring skulle kunna utöka sin odlingsbara mark. Tillsammans med några tunnland åkermark vid sjön Flaxtjärn uppgick gårdens odlingsbara mark till ca 15 tunnland. Åkrarna vid Flaxtjärn är numera nedlagda. Till gården hör också 33 hektar skog, jämte impediment bestående av en mosse. Då Axel Lönnqvist tillträdde gården, fanns här en torvströfabrik som han fortsatte driva fram till andra världskrigets utbrott.

År 1943 avled Axel Lönnqvists hustru Lovisa, och då såldes gården. Efter ett par kortare ägandeförhållanden köptes gården av familjen Krause med rötter i Ängelsberg. Det är nu tredje generationen som äger, brukar och bebor gården. En del ändringar och tillbyggnader har gjorts, men ekonomibyggnaderna är i sitt ursprungliga skick. Åkrarna brukas, och fyller sin ursprungliga, viktiga uppgift.

Ombennings torvströfabrik

Eva Krause

I början av 1900-talet köpte skogvaktaren Axel W. Lönnqvist halva arealen jord och skog av sin svåger Gustaf Anderssons gård, vilken hade beteckningen 1.10, Avstyckningen fick beteckningen Ombenning 1:11.

I köpet ingick en torvströfabrik, belägen vid en mosse någon kilometer söder om sjön Gåslungen. År 1907 hade Gustaf Andersson här byggt upp en liten industri med torklador och en fabriksbyggnad för rivning, pressning och lagring av torvströbalar.

Gustaf Andersson fortsatte att driva fabriken även efter det att Axel Lönnqvist köpt marken, men 1920 övertog den senare driften.

Torven grävdes upp för hand på somrarna. Efter att ha torkat på hyllorna i torkladorna, lastades den på små vagnar dragna med handkraft på järnräls fram till fabriken. Här fanns en maskin, driven av en fotogenmotor, som rev och packade torven.

Axel Lönnqvist skötte hanteringen med hjälp av de egna barnen. Tidvis fick han även hjälp av ungdomar från Ombenning och Mörtadamm, som på detta sätt kunde tjäna en liten slant.

På vintern, vid slädföre, kördes balarna ner till gården. På den tiden fanns det mycket djur i ladugårdarna, så avsättningen var god. Föror med torvströbalar gick även till gårdar i Västanfors och Stabäck. Vid andra världskrigets utbrott höjdes priset på fotogen, och verksamheten blev inte längre lönsam. 1939 lades därför tillverkningen ner.

Byggnaderna är nu jämnade med marken, men fabriken hörnstenar finns kvar. Spåren i marken efter torvbrytningen är fortfarande tydliga. Tallbevuxna strängar, där torkladorna en gång stod, sträcker sig parallellt över en eljest ganska svårforcerad sumpmark.

Källor: Dagny Lönnqvist-Asp, Avesta Bengt Hellström, Ombenning

Hyttan

Ett delprojekt inom "Projekt Ombenning by".

I studiegruppen som ägnat sig åt detta arbete har ingått Birgitta och Nils-Åke Holmström, Birgitta och Per Erik Amnéus samt Rolf Lundh.

Under våren år 2000 påbörjades genomgången av det skrivna material, i form av gamla protokoll, noteringar från hyttverksamheten, tidningsartiklar o.dyl., som är en del av studiecirkelarbetet "Projekt Ombenning by".

Birgitta och Nils-Åke har av de efterlevande till Ombennings siste hyttfogde, Anders Ersson, fått låna ett antal noteringsböcker av olika slag. Dessa har i detta sammanhang kallats "Naddeboböckerna" med hänсыftning till var de finns förvarade. Böckerna (8st) har för identifiering förtecknats enligt följande:

	Yttermått
1. Bok med pergamentomslag. Första sidan daterad 1697 februari, Karbenning.	20 x 8,5 cm
2. Minnesbok 1835	34,5 x 10,5 cm
3. Ombennings Hyttintressenter (Deb-Kred)	35 x 23 cm
4. År 1856 Malms betalning	17 x 11 cm

5. Malm..... 1866 Thorgren..... (tunt häfte)	17 x 10,5 cm
6. Bok med skinnpärm och mässingbeslag. Leverans..... tillh. Erick Ersson, Norberg o. Ombenning	17 x 11 cm
7. Bergsman Erick Ersson, 1828-1851 utförda tjänster (illa medfaren)	17,5 x 11 cm
8. 1859 års höst....., Milan vid Dammsjön	16 x 10 cm

Ur böckerna har vissa avsnitt valts ut och skrivits av. Avskriften har arkiverats.

Kommentarer till "Bok nr 3" :

Dagbok för åren 1869 - 1872, som inleds med en uppräknings av samtliga "Ombennings Hytte Intricenter". För var och en anges sidonummer där dagboksnoteringar börjar. Bokföringen inleds med Hyttfogden Anders Erssons egna samt hyttelagets gemensamma transaktioner i kronologisk ordning.

Ett mansdagsverke ersätts i de flesta fall med 75 öre. För ett kördagsverke betalas 2 Rdr. Den kommunala utskylden för år 1870 till Wåla uppgick till 45:20 Rdr (gemensamt). Till Kyrkoherdens, i Wåla, lön för år 1870 bidrogs med 10 Rdr (gemensamt).

I samband med underhåll och nybyggnad av driftsanordningar och dammanläggningar anlitas ibland utomstående hantverkare, som då utspisas med mat till ett värde av 38 öre per mål. Masmästaren Anders Anderssons tjänster betalas med 2 Rdr per dag.

Försök har gjorts att tolka ett protokoll av den 22 augusti år 1825, som avser verkställd förrättning vid fördelning av Ombennings Hyttebacke. Utskriften arkiverad tillsammans med ursprunglig handling.

Vidare har två "Utdrag af Domboken" daterade den 21 juni 1826, med anknytning till ovanstående förrättning, lästs, avskrivits och arkiverats. Till 1825 års förrättning hör en karta, i ungefärlig skala 1:1000, där den egentliga masugnens yta på marken är ca 8,5 x 8,5 meter, vattenhjul med blästerverk ej inräknat. I en tidningsartikel i Avesta Posten, daterad den 30 augusti 1930, beskriver signaturen S.Th-n en rundvandring i Ombenning med nämndemannen Gustaf Andersson som ciceron. Huvudsakligen kom intervjun att handla om den sedan snart ett halvsekel nedlagda bergsmanshyttan. I det följande några axplock ur den över 70-åriga artikeln.

Inledningsvis konstateras det märkliga att den största och mest koncentrerat byggda byn i Väster Våla, som är Ombenning, var delad mellan två kommuner. Förklaringen till detta, som givetvis får sökas långt tillbaka i tiden, anses vara att Norberg i samband med sockendelningen skulle tillförsäkras en utlastningsplats för malm och järn vid Åmänningen. År 1699 fanns 8 delägare till hyttan i Ombenning. År 1835 hade delägarantalet ökat till 21 stycken.

När AP-journalisten och Gustaf Andersson besökte den gamla hyttplatsen visade det sig att buskar och träd tagit över det som en gång varit en bullrande arbetsplats. Först sökte man sig till rostgroparna. Det var enkla anordningar, grävda fördjupningar i marken, på insidorna beklädda med sten eller "sinnerrusor" (stelnad slagg). Malmen fraktades till hyttan under vintern när väglaget var som lämpligast och staplades vid rostgroparna.

När våren kom och vattentillgången var god, var det dags för driftstart vid hyttan. Till den första uppsättningen, den så kallade "hopablåsningen" bidrog samtliga i hyttelaget med så mycket kol och malm som motsvarade vars och ens andel i hyttan. Det kunde ta cirka fjorton dagar att få masugnspipan uppvärmd.

På den sedan länge ödelagda hyttbacken hade varje andelsägare sin egen bod för tackjärn och skjul för träkol.

Av den forna hyttpipan återstod endast några få rester i form av grova stenblock omslingrade av humlesnår.

Slaggen, som var en användbar biprodukt vid järnframställning, förbrukades när Krylbo - Örebrobanan anlades vid sekelskiftet 1899-1900.

I bergsmansgårdarna bryggdes på humle den mörka och starka "svagdricka" som skulle släcka törsten hos hyttdrängarna. Den starka hettan och dammiga miljön i kombination med tungt arbete krävde mycken svalkande dryck.

När vi inom studiegruppen 70 år senare (år 2000) befinner oss på samma hyttebacke behövs den gamla kartan från 1825 för att återfinna platserna för de olika anläggningar som revs under 1870-talet. Visserligen har naturen återtagit det som en gång var en livlig arbetsplats, men med lite fantasi kan man än idag föreställa sig ljudet från makligt snurrande vattenhjul, pysande blåsbälgar och släggornas dunk mot malmstycken.

I och med att de gamla bergsmanshyttorna försvann var en flerhundraårig epok tillända. Större enheter växte fram som bedrev järnframställning med moderna metoder i aktiebolagsform. Men utvecklingen fortsatte, snart var även de bolagsägda träkolshyttornas tid ute.

I detta sammanhang bör nämnas att bland bevarade handlingar finns ett protokoll från den 15 september 1860 vilket skrivits av på maskin och arkiverats. En intressant historisk redogörelse betitlad "Om Ombenning hytta" har skrivits av Hugo Ahlén.

Älgjakt i Ombenning

Omkring den 10 oktober återkom de alltid lika efterlängttade dagar som älgjakten innebar. Så gott som alla bönder deltog, om inte med jakt, så i alla fall med upplåtande av mark. Eftersom markerna låg intill varann blev det ett ganska stort jaktområde. Jägarna samlades tidigt på mornarna, ofta hos oss, för vi bodde så nära skogen. Då fick var och en sina pass tilldelade, andra skulle gå med hund. Det var glada, förväntansfulla "gubbar" som drog till skogs.

Vi som var hemma vid gårdarna följde noga alla ljud från skogen, drev, skott m.m. Av det kunde vi följa vad som hände. Det var alltid lika spännande då de kom hem med nedlagt byte. Älgen drogs hem med häst och släde och det var en oskriven lag att den skulle forslas till den gård på vilkens mark den skjutits. Där slaktades älgen och de fick behålla "räntan" d.v.s. den del av innanmätet som var ätbart, plus huvud och ben. Vi tyckte det var världens godaste hackkorv som tillverkades på älg.

Men det var inte bara festligt med mat. För mej som alltid älskat skog och mark var det festligt att lyssna på dessa orakade, lortiga jägare då de efter avslutad jakt satt och berättade och summerade allt de upplevt. Jag tror att älgjakten var ett stort "lyft" för byn.

Hantverkare i Ombenning

Dagny Asp

Kopparslagare Engström har jag inte så många personliga minnen av. Det var en försynt man som inte syntes så mycket ute på byn. Han stod mest i sin fina lilla smedja. Men då man gick förbi hördes ett glatt klingande ljud. Där stod han och tillverkade olika kärl, men hans mesta arbete bestod nog av att förtenna kastruller och bunkar som användes i hushållen. Då tennet i kärlen nöts bort var det ett "måste" att gjuta i nytt tenn. Det var hälsovådligt att använda kärl där kopparn började lysa igenom. Men i och med att aluminium och rostfritt stål kom in i bilden, försvann yrket. Numera syns väl kopparn mest som prydnad i kök och gillestugor.

Skomakare Bysell har jag mera minnen av. Det var roligt att gå dit med inlämning eller avhämtning av skor som han lagat. De bodde i en liten, liten stuga. Då man steg in i stugan kom man direkt in i deras arbetsrum. En liten del var avdelad som tant Bysells kök, resten av rummet var skomakeriverkstad. På en vägg fanns en hylla där skor stod prydligt uppställda för avhämtning. I rummet satt han på en pall och utförde sitt fina och nödvändiga arbete. Bredvid köket fanns ett litet rum som väl var deras sovrum. Bysell var också en ivrig jägare och deltog alltid i älgjakten.

Jag är full av beundran för dessa människor som levde sitt liv under så enkla förhållanden men till så stor nytta för byn.

Avesta den 27 februari 2003.

Slakt

I mitten på 1900-talet gick nog slakten till på följande vis: I början på december var det dags på bondgårdarna att slakta gris och kalv. Då tillkallades en slaktare, i många år var det Slaktar-Pelle som gick omkring i byn och skötte detta. Vattnet skulle kokas i pannmur, så att man skulle skålla grisen för att kunna raka av borsten. Slaktaren hade en slaktmask att döda gris och kalv med; djuren stacks sedan med en vass kniv i halsen så att blodet rann av. Grisblodet togs om hand genast och vispades så att det inte skulle koagulera. Man tog ut inälvorna. Lungor, hjärta och mjälte lades i vatten, och tarmarna vändes ut och in och drogs rena med en sticka, och även dessa lades i vatten. Blodpudding och paltbröd bakades ju också första dagen.

Andra dagen kom slaktaren och styckade djuren. Inälvsmaten måste man ju ta reda på först; av den gjordes lungkorv: Inälvorna skars i bitar och maldes tillsammans med kålrot, och även korngryn tillsattes. Massan stoppades sedan i de rengjorda tarmarna. Även istret togs om hand. Man skirade det (smälte och silade) När det stelnat användes det nog mest till matbröd. Även grishuvudet rengjordes och lades i vatten – användes till syltan. Lungkorven kokas och levern steks och konserveras.

På tredje dagen kokas grishuvud, läggår och grisfötter, och även lägg av kalven till syltan, liksom även extra svålar för att buljongen ska få bra konsistens. Fläskkorven gjordes, kalvstek, grisstek och revbensspjäll stektes och konserverades. På fjärde dagen gjordes kalvrulader av slaksidan på kalven, och av det färdigkokta gris- och kalvköttet gjordes presssylta, bitsylta och även mals sylta.

På femte dagen maldes kött från grisen och kalven, och även inköpt nötkött, det blandades och blev fårs till köttbullar, som stektes, liksom även kotletterna. Allt konserverades. Saltlake kokades och fick kallna. Däri lades fläsket och julskinkorna. Fläsket fick ligga kvar i laken till sommaren, då det urvattnades och sedan röktes.

Så här gick det till med slakten före år 1956. Då gjorde nämligen frysboxen sitt intåg här i byn, och förenklade hanteringen betydligt.

Fördelskontrakt 4 oktober 1881

Fördelstagare Eric Jansson, Sara Christina Ersdotter, fördelsgivare Johan Ericsson

1. I den händelse vi mot förmodan skulle nödgas skiljas i hushållningen tillsammans med den som disponerar Egendomen så förbehåller vi oss till årlig föda och förde 5 tunnor Råg, ½ tunna Korn, 1 tunna kornmalt, ¼ tunna ärter, ¾ tunna Vete, 6 tunnor Potatis, ½ tunna Sill, ½ tunna Salt, 20 marker torrskinka, 4 marker Ister, 4 marker talg, 2 marker Humbla, 40 marker fläsk, 40 marker nötkött, 20 marker Färskött, samt 10 marker fårskt Kalvkött 4 gånger om året samt halva täppan kallad väster om gården, dock Humblegården tillhör Jordägaren, samt 1 kanna nysilad mjölk dagligen, men fast vi äro uti bröd med den som besitter Egendomen lämnas oss årligen 6 marker ull, 40 marker välkardat lin, men om jag det påfodrar, skall mig årligen lämnas 2 lärfts och en blångarns-Skjortor, 1 Lärftslakan vartannat år. Då egendomsinnehavaren lämnar till mor 20 marker Lin om året, samt till mig 1 par ullstrumpor och ett par vidstickade strumpor årligen och en vardagsväst med armar samt en livvest vart annat år, ävenledes en hemvävd VadmalsRock och byxa vart tredje år. Då egendomsinnehavaren lämnar till Mor endast tre marker ull om året, samt hålla mig med försvarliga Sängkläder och Fällar, ävenledes skall egendomsinnehavaren betala alla arbetslöner för kläders och skors förfärdigande och lagning, samt lämna oss årligen 1 par Svenska Stövlar till mig, och 1 par Svenska Kängor till mor, och till mig 1 par Lädertofflor och till mor 1 par läderkängor vartannat år, samt

lämna oss årligen $\frac{1}{4}$ tunna vete, och till mig 5 kannor brännvin, 5 marker kaffe, 10 marker socker, ävenledes till oss gemensamt 5 marker Stearinljus .Men om endera av oss inte skulle vilja uttaga fördelen, äger den andra rättighet att utan vidare påstående utbyta hälften av fördelen, samt de årliga fördelsförmånerna som i ovanstående kontrakt är förbehållt.

2. Till Boningsrum. Nedra kammaren i mangårdsbyggningen och Brygghuskammaren, samt för kläder och matvaror Södra änden av Bodbyggningen på gården, Slögdboden kallad och boden därovanpå, samt rättighet i köket till bakning, ävenledes rättighet i källare, Brygghus, klensmedja och Badstuga som för oss kan fodras, men så länge vi äro uti brödlag med den som besitter Egendomen skall vi hava rättighet att begagna alla rum med dem och åligger det Egendomsinnehavaren att med byggnader och reparationer hålla alla fördelshus och rum i lagligt stånd.
3. Ävenledes förbehåller vi oss att Egendomsinnehavaren skall till vårt fulla behov tillhandahålla hemma vid gården sönderhuggen och i husrum förvara torr ved.
4. I årliga Penningar till oss vardera skall eigendomsinnehavaren utbetala 20 kronor, men om vi icke skulle av vår son Johan eller dess rättsinnehavare uttaga allt detta föreskrivna om året, så äger icke våra övriga arvingar efter vår död göra åtal om utfodran av vår son Johan eller dess rättsinnehavare. Och när endera av oss icke mera är, då försvinner hälften av fördelen.
5. Häst med åkdon till kyrka och alla våra behov skall av Egendomsinnehavaren oss tillhandahållas, enär vi det begära.
6. I våra återstående dagar i fall sjukdom skulle inträffa skola de med en öm och Barnslig omvårdnad gå oss tillhanda antingen själva eller med någon annan skicklig och pålitlig person, och när den högste kallar oss hädan skola de ombesörja att vi på ett hederligt och anständigt sätt varda till Graven beledsagade, Och skall vår begravning bekostas av vår Johan eller dess rättsinnehavare för vårt undantag, så att efter vår död ingen Räkning kommer att göras, varken över Begravningskostnaden eller vårt undantag med våra övriga arvingar, endast våra Gångkläder dem emellan fördelas. Men skulle vi nödgas skiljas i Brödlag med vår son Johan skall allt vårt undantag av Lösöreboet enligt upprättad undantagslängd till oss återlämnas om vi det begära.

Dagboksanteckningar

Dagboksanteckningar från en bondgård i Öster Ombenning by, Västervåla socken, Fagersta kommun, Västmanlands län.

Ottilia Pettersson, född Wahlfeldt, har under en lång tid av sitt liv fört dagbok (1942-1980) Hon föddes på gården 1908 och kom att leva hela sitt liv på sitt föräldrahem, Hon växte upp med många gamla släktingar omkring sig, farmor, mormor och fastrar. På så sätt kom minst två generationer att arbeta samtidigt på gården. Hon gifte sig med en pojke från samma by och de drev gården tillsammans under många år. Gården består av 22 tunnland odlad jord och 170 tunnland skog. Därutöver arrenderades ca 10 tunnland jord.

Följande dagboksanteckningar berättar om höskörd 1942, 1952 och 1962.

1942

6/7	Räfsade på eftermiddagen
7/7	Hässjade tio golv hemma
8/7	Hässjade hemma sju golv
9/7	Regn. Måste åka hem (från Walléns mark, som arrenderades)v

10/7 Hässjade 15½ golv hos Walléns

11/7 Hässjade 7½ golv hos Walléns

12/7 Söndag

13/7 Hässjade åtta golv i Hopsvedet (utäga – 1 km)

14/7 Hässjade nio golv i Hopsvedet och nio i Vedkärret (utäga – uttalas med t-förslag)

15/7 Hässjade 21 golv i Vedkärret

16/7 Körde in hö hemma på förmiddagen – Regn

17/7 Hässjade 14 golv i Rönningen (utäga mitt i skogen)

18/7 Hässjade 14 golv i Rönningen

19/7 Söndag Färsk potatis

20/7 Hässjade 18 golv i Vedkärret. Körde in 6 golv fr Walléns

21/7 Kör in hö och slår det sista hos Wallén

22/7 Hässjade 14 golv hos Walléns

23/7 Körde in två lass - Regn.

24/7 Regn

25/7 Körde in två lass hö. Hässjade 15 golv vicker

26/7 Söndag

27/7 Körde in 44 golv hö hemma och i Vedkärret

29/7 Körde in allt hö i Rönningen

30/7 Körde in två lass från Walléns – Det sista höet.

Det framgår av dagboken att söndagen hölls som vilodag.

Höet kördes in i lador som fanns i Vedkärret och Hopsvedet. Det måste sen köras hem fram på eftervintern. Höet hemma kördes in på skullar.

1947 – en stor nyhet

3/7 Montörerna till mjölkmaski kom kl 10. – Mjölkar på kvällen!

3/7 Montörerna reser (De bodde alltså kvar över natten)

1952

- 28/6 Karlarna började slå på eftermiddagen i Alfreds äga (Alfreds äga den s.k. Skammörhalsen är nytt arrende)
- 29/6 Söndag
- 30/6 Hässjade sju golv i Alfreds äga - Regn
- 1/7 Hässjade 13 golv i Alfreds äga och tre golv på Emma Ekmans gård (nytt arrende)
- 2/7 Hässjade nio golv på Alfreds äga och fem golv i Emmas äga
- 3/7 Hässjade i Vedkärret
- 4/7 Hässjade en åker i Emmas äga och åkern vid landsvägen och åkern mellan Walléns och Augustas stuga. Väntade på slåmaskinskniv från Ludvika. Kom kl sju – slår på kvällen
- 5/7 Hässjade vid gråa ladan hela lördagen. (hemgårde)
- 6/7 Söndag. Slår Rönningen på förmiddagen och slår diken på kvällen
- 7/7 Är i Rönningen hela dagen
- 8/7 Kör hö från Alfreds hela dagen
- 9/7 Är hos Walléns
- 10/7 Är vid Öjves och i Lövkulan (nytt arrende)
- 11/7 Hässjade 12 golv mot Hellströms
- 12/7 Hässjade tio golv på förmiddagen. Regn. Kör in två hölass
- 13/7 Söndag
- 14/7 Kör in 6 golv hemma och allt i Rönningen
- 15/7 Hässjade till halv tre
- 16/7 Kör hö från Walléns in i Vedkärsladan
- 17/7 Kör hem hö från Alfreds och Vedkärret på förmiddagen – Regn på eftermiddagen
- 18/7 Kör in två lass från Lövkulan i Vedkärsladan. Kör hem två lass på förmiddagen. Lastar av lassen på eftermiddagen. Flyttar höinjektorn till lidret (skullen ovanpå lidret. Efter höet utanför Emmas.
- 19/7 Har in två och ett halvt golv hö
- 20/7 Söndag
- 21/7 Har 19 golv ute som vi kör in – Det sista för året – skönt.

Höinjektorn är ny för året och underlättade arbetet betydligt.

Arbete på söndagen förekommer – se ovan den 6/7

1962

- 2/7 Slår hemma och hässjar tio golv
- 3/7 Slår Hopsvedet på morgonen – Vi räfsade. Regn – slår resten på kvällen
- 4/7 Hässjade i Hopsvedet – börjde regna redan halv tolv
- 5/7 Regnskurar hela dagen. Slår två slag med maskin för att kunna slå diken
- 6/7 Bara regn, strömlöst
- 7/7 Till Hopsvedet. Vi hässjar bortre sidan på eftermiddagen. Slår Vedkärret på kvällen
- 8/7 Söndag. Härligt väder Hässjade tio golv i Vedkärret.
- 9/7 Hässjad i Vedkärret. Regn i byn men inte i utegorna (Märk stavningen med "e" efter dialektuttalet)
- 10/7 Färdigt i Vedkärret
- 11/7 I Emmas ega, men dugg hela tiden – hårt regn på eftermiddagen.
- 12/7 Slår vägen och diken
- 13/7 M. Och jag räfsar vägen. E. Slår diken
- 14/7 Hässjar 18 golv hemma och kör in nio golv.
- 15/7 Söndag. E. Slår – Hässjar 11 golv till halv fem. Vi hässjade fem golv på kvällen
- 16/7 I Emmas ega. Måste åka hem för det började regna.
- 17/7 Hässjade färdigt i Emmas ega. Kör hem ett lass.
- 18/7 Regn
- 19/7 –
- 21/7 Hjälp att köra in hö från Vedkärret och Hopsvedet
- 23/7 Kör in hö från Emmas ega
- 24/7 Kör hem allt från Emmas ega och från gårdet. Sen är stallskullen full. Vi flyttar fläkten (= injektorn)
- 25/7 33 golv körs in – Det sista för året

Nu arbetar man nästan varje söndag.

Axel Vilhelm Lönnqvist 1871-1957

Eva Krause

Axel V. Lönnqvist föddes 1871 som åttonde och yngsta barn till bonden August V. Lönnqvist och hans hustru Matilda i Ombenning. Efter avslutad skolgång i Bromsbo skola i Ängelsberg kom han till Bjurfors skogsskola, där han utbildade sig till skogsvaktare. Sverige var då i union med Norge och A.L. fick tjänst som kronojägare i ett norsk-svenskt skogsbolag i Stöa, Norge. Han var gift med Lovisa Lindkvist från Bjurfors.

Efter unionsupplösningen 1905 var det inte lätt att vara svensk tjänsteman i Norge, varför A.L. med hustru och tre barn flyttade tillbaka till Sverige och Falun 1907. Han fick där tjänst i ett svenskt skogsbolag.

År 1910 fick Axel Lönnqvist erbjudandet att köpa mark av sin svåger (gift med en syster till Axel) Gustav Andersson i Ombenning. Det blev sedan Ombenning 1:11. Här byggde han upp sin gård från grunden med hjälp av hustru Lovisa och uppväxande barn. Ladugården kom att rymma fem kor, och efter ett par år fanns det även pengar till en häst. Axel Lönnqvist var en skicklig skogskarl och skogen betydde mycket för familjens försörjning. Vid andra världskrigets utbrott var han även torvströfabrikant, men det myckna arbetet med detta gav ringa ekonomiskt utbyte, och A.L. hade bekymmer med att försörja den växande familjen – fem döttrar och en son.

År 1924 blev fjärdingsmannatjänsten i socknen ledig. Gustav Andersson, svågern, var en betrodd och betydande man i socknen. Han kände till Axels betydande teoretiska kunskaper och höga moral, och rekommenderade honom till tjänsten. A.L. utnämndes och därmed fick familjen ett välkommet tillskott av 800 kr per år.

Därmed föll mer av det vardagliga slitet med hushåll och djurhållning på Lovisa och de äldre barnen. Axel hade en för den tiden ovanligt positiv syn på kvinnan, och värdesatte stort det arbete hans Lovisa utförde på gården. Själv var han ofta ute och for å tjänstens vägnar. Deras äktenskap var mycket lyckligt.

Axel Lönnqvist utförde sina ofta mycket grannliga uppgifter med fasthet och rättvisa. Han ömmade för de sämst ställda i samhället och hit hörde de ensamma mödrarna. I ett faderskapsmål sammankallade han de möjliga fäderna, som alla nekade till faderskapet. Flickan kunde inte med säkerhet peka ut den rätta fadern. "Då får ni bilda bolag" sa fjärdingsmannen, "och dela på kostnaderna". – Därmed fick flickan vad henne tillkom.

Axel Lönnqvist var duktig på att läsa och skriva och tyda paragrafer, och blev därför anställd av statens bränslekommission under första världskriget. Skogsbönderna anmodades att tillverka en viss mängd träkol att levereras till staten. A.L. hade den grannliga uppgiften att kontrollera att detta gjordes regelmässigt. Ingen tilläts smita undan. Man kan förstå, att detta inte stärkte hans popularitet bland bönderna.

Flitigt engagerad i det kommunala livet var Axel bl.a. barnavårdsman och ledamot av taxeringsnämnden. Han var medlem i Västanfors baptistförsamling och för honom var det naturligt att politiskt tillhöra de frisinnade. Av politiker i kommunen med annan politisk tillhörighet sågs detta med oblida ögon, och det hände att Axel motarbetades. Detta kunde dock inte hindra att han fick sin fjärdingsmannatjänst ombildad till halv polistjänst med en lön på 1200 kr per år.

När hustru Lovisa avled 1943, sålde Axel gården och flyttade till Ängelsberg. Efter kort tid flyttade han tillbaka till Ombenning, där han avled 1957. Axel Lönnqvist var i sin hembygd mycket uppskattad. Han var en man med hög moral, stor arbetskapacitet och skarpt intellekt – en rese till kropp och själ!

Gustav Adolf Johansson 1895-1976

Helena Skagerberg 020503

Först några ord om Gustavs föräldrar: Modern Charlotta (1868-1903) var äldsta dotter till Johan Erik Eriksson (1838-1895), Gunnilbo, och Augusta Andersdotter (1842-1895), Livsdal. Det föddes sammanlagt fem barn i familjen, varav en bror Gustav Adolf, har barnbarn kvar i Livsdal (alltså kusinbarn till "våran" Gustav).

Fadern Johan Johansson (1858-1926), härstammade från Blomdal (Skräddarbacken). Hans föräldrar var Jan Andersson, Karbenning, och Britta Stina Andersdotter, Blomdal. Som faddrar till Johan nämns hans moster Catarina Andersdotter, och hennes man bergsmannen Hans Andersson, bosatta i Ombenning. Här finns alltså den första anknytningen till den by, som senare blev Gustavs hemby. Ytterligare faddrar var bergsmannen Anders Abrahamsson och hans hustru Johanna från Åvestbo. Nästa tråd till Ombenning finns när Johan, i 20-års-åldern var med vid bygget av nuvarande Holmströms gård (1878).

Charlotta och Johan flyttade 1892 till Eds kommun i Stäket utanför Stockholm, och där föddes sönerna Kalle 1893 och Gustav 1895. Fadern arbetade troligen på en mekanisk fabrik i Ed, men längtan till hembygden blev kanske för stor och 1901 köpte man en gård i Ombenning av ett fastighetsbolag. Skogen var avstyckad och såld till Fagersta bruk (senare till Karl Hedin) och större delen av jorden var också borta.

Man hade lite mark och kunde hålla sig med några kor. Fadern omnämns i senare handlingar som byggmästare, men försörjde sig och familjen på diverse olika sysslor. Bl.a. var han duktig stenhuggare; det vittnar den fina stenvuren som löper från gården ner till vägen om. Tyvärr syns den numera bara vintertid, slyn har tagit över och skymmer helt det fantastiska byggverket. Han var även en duktig snickare och tillverkade bl.a. familjens möbler, liksom han i smedjan utförde många smidesarbeten och plåtarbeten.

Redan 1903 drabbades familjen av stor sorg. Sonen Kalle avled i hjärnhinneinflammation, och samma år dog även hustrun Charlotta. Johan gifte dock om sig så småningom med Matilda (Tilda), bördig från Skinnskatteberg. Henne var Gustav mycket förtjust i, och de kom att bo under samma tak till hennes död 1948.

Gustavs uppväxt präglades av "den hårda skolan", mycket hårt hållen av fadern. Han fick inte som byns andra ungdomar delta i de vilda danserna i Thorgrens hage, och han var alldeles för blyg och hade för stor respekt för fadern för att ge sig iväg från hemmet. Han blev vad man kan kalla verkligt "jordbunden". Och trots att Gustav enligt sina lärare i skolan hade utmärkt "läshuvud", var det aldrig tal om vidare studier efter folkskolan. Var faderns hårda hand över Gustav männe av rädsla för att förlora även honom?

Gustav var såsom fadern, en verklig mångsysslare. Han hjälpte till med det mesta i byn: smidde, snickrade, murade. Lite "bonde" (arrenderade lite mark, bl.a. av en syster till Tilda i Snytsbo), odlade potatis och sålde, långt upp i åldern (minst till 75 årsåldern!). Lite skog fanns kvar till fastigheten och han fällde och högg ved (aldrig en motorsåg där inte!) och sålde. Några kor fanns "alltid" – handmjölkades; detta var han dock ingen "höjdare" på, utan det var säkert Tilda som gjorde det.

Vi har funderat mycket över vad han levde av, förutom mångsyssleriet, men vid studier av gamla papper (hos kusinbarnen i Livsdal) förekommer en del arv: först 1919 när mormodern dog – en intressant detalj är att vid detta arvsskifte företrädde Gustav, då 24 år gammal, av fadern ("förmyndaren"?). Arvedelen då var "kontanter 1348 kr och gångkläder, totalt 1376 kr" (enligt bouppteckningsprotokoll som finns hos Roland Johansson, Livsdal). Dessutom kom arv från Skräddarbacken (faderns barndomshem) 1926, samt slutligen från Tilda vid hennes död 1948.

Gustav hade även ett "riktigt" arbete: från 1956 till 1962 skötte han det som kallades postväskvården i Ombenning. Det innebar att han hämtade posten vid järnvägens anhalt i Ombenning och delade ut den i byn. Sedan ersattes detta med lantbrevbärare från Fagersta, och med det gick en 60-årig epok i graven.

De sista åren fram till sin död 1976 hade Gustav hjälp med skötseln av hushållet sedan han efter operation av ett öga hade fått problem med synen. En av dessa "hemsamariter" var grannen Elsa Höglund. Hon såg bl.a. till att stugan blev moderniserad så att Gustav skulle kunna bli kvar hemma. En annan hemhjälp som Gustav var mycket förtjust i var Ulla Olsson från Ängelsberg. Med hemsamariternas hjälp kunde Gustav komma ut och se lite mer av "världen".

Lite auktioner och utställningar, men "inte mer än i känning med hemmagränserna" för att använda Gustavs egna ord. Han besökte t.ex. aldrig Stockholm igen, även om "det skulle varit roligt att få kika på hur allt ändrats".

Men förändringar var annars inte Gustav så särskilt förtjust i. Han ondgjorde sig mycket över den moderna jordbrukspolitiken, med nedläggningar av alla småjordbruk som följd. – "Folk kan inte leva av fritidsställen. Hur skall det gå om det blir krig igen? Under första världskriget var alla småjordbruk igång, och ändå var det en skriande matbrist".

Gustav förblev ungtkarl i hela sitt liv, men han var ändå aldrig ensam, huset beboddes nämligen dessutom av ett antal katter, "en sådär 10-12 stycken". Han var en stor djurvän, och kattungarna gavs inte bort till "vemsomhelst".

Innan Gustav gick bort hade flera personer i hans omgivning pratat med honom om att skriva ett testamente, eftersom han saknade bröstarvingar. Elsa hade visat honom hur man gjorde (helt utan biavsikter, förstås) men ändå blev det inte av. Kusinbarnen i Livsdal, som brukade åka och hälsa på Gustav med sin farfar vintertid över skogen, hade gärna tagit över gården. Man for med släde över Svarvtjärn och mossarna vid Gullbo, och dessa resor var ett stort äventyr för pojarna. Tilda var i deras ögon en gammal gumma som kokade kaffe åt gästerna.

I stället gick gården till allmänna arvsfonden, och sedan utnyttjade kommunen sin förköpsrätt för att ha som "bytesobjekt". Gården stod sedan och förföll i flera år till bybornas förtret.

Nuvarande ägare Stefan Engström övertog fastigheten som ersättning för en för kommunen begärlig gård.

Källor: artiklar i Fagerstaposten, samtal med Åke Ljungkvist och Roland Johansson, Livsdal.

Intervju med Bengt och Anna-Lisa Hellström

September 2002

Vi sitter vid köksbordet och jag frågar. Bengt är den som oftast svarar. Vi börjar med att tala om jordbruket i Ombenning och Bengt tar till orda.

Jordbrukstekniken har ändrats under åren. Jag minns när jag gick med två hästar och plöjde. Värst var det med vändtegarna när man skulle dra tillbaka plojen och den fastnade i gräskanten. Men ännu mera har tekniken ändrats i skogsbruket – på gott och ont. Det blir skador med dom nya maskinerna men å andra sidan for hästarna ibland illa i skogen. När jag började jobba i skogen var det handverktyg som gällde.

En bra skogshäst var guld värd, men det fanns dom som körde slut på sin häst när det var körning på ackord, och det kunde gå på två vintrar. Dom körde för hårt. Det hände ibland att polisen kom och kontrollerade körhästarna, mest för selbrott, alltså skavsår av seldon, och för hälta. En halt häst fick man inte köra med.

En bra skogshäst skulle framför allt vara lugn. Den skulle vara duktig att dra och gärna självmant ta extra fart inför en uppförsbacke. Jag hade en häst en gång som jag aldrig behövde använda tömmar på i skogen. Han gick före och jag gick efter och om avståndet mellan oss blev för långt, så stannade han och väntade. Blev det särskilt långt kunde det hända att han gnäggade ängsligt. Han blev bra behandlad. När vi kom fram till huggningen fick han alltid en sockerbit.

På hösten röjde vi i skogen och på vintrarna var det huggning. Jag har många gamla grejor kvar från den tiden, stocksågar och annat, till och med en gammal handsåg med en båge.

Vid vinterhuggningen gällde det att skotta kring träna. Man måste ha plats så att man kunde dra timmersvansen. Ibland var vi två som drog, men oftast var man ensam – det fanns en fjäder som mekaniskt drog tillbaka svansen så att den fungerade som den skulle.

Det var inte så farligt att arbeta ensam om man var försiktig, men olyckan kunde alltid vara framme. För Jönsson i Stabäck gick det illa. En stor gren lossnade och han fick den i skallen från flera meters höjd. Sen blev han aldrig

riktigt riktig, och folk trodde att han var aggressiv men han var helt enkelt rädd. Han bodde på slutet i en lillstuga vid Flytet och därifrån skulle polisen hämta honom till en anstalt. Det var jag som sa åt honom att komma ut, polisen bad mig om det. Och han kom ut!

Själv råkade jag aldrig ut för någon olycka i skogen. Jag gick aldrig under träen som "satt på häng". Dom lyfte jag undan med en spak. Sådana träen kan man aldrig lita på, dom kan ramla över en när som helst.

När motorsågarna kom, uppstod det olyckor, men sen fick alla skyddskläder som förhindrade att man sågade sig i benet. Dom första motorsågarna kom någon gång på 50-talet, amerikanska tunga sågar. Nu är dom lättare, väger bara drygt fyra kilo.

Till Ombenning hör rätt mycket skog. En del ägs av "utbor" bl.a. i Stockholm och Uppsala. Eftersom ägarna skattar i sina hemkommuner får avverkningskommunen ingenting av det skogen ger. Det vill norrlänningarna ändra på. Och fastighetsskatten tar staten.... Där har Törnman uppe i Lappland gjort många bra saker. En bra karl.

För att återgå till den tekniska utvecklingen – den är nödvändig. I skogen kommer skördaren först, en smidig och bra maskin som faller, kapar och kvistar.

En minnesruna.

Ida A-n Nyman den 30/3 1967

Historia är intressant att läsa. Varför? Det talar om gångna tider. Att i skrift återgiva vad man själv minnes eller hört berättas är ej alltid så lätt. Ibland kan det vara en viss gloria, ett skimmer som vilar över förhållanden för längesedan och ibland tvärtom. Vissa detaljer kan för en del vara värdefulla, som en guldgruva i minnets skattkammare, åter andra har annat, som intresserar. Personligheten kan också ge en viss färg vid återgivandet av uppgifter. Ju äldre man blir, ju större blir perspektiven.

På en förfrågan om jag vet när missionshuset – kapellet – eller som det förr kallades – "bönhuset" i Ombenning byggdes, kan jag svara: Det var år 1889. Vad jag hört berättas vill jag söka nedteckna något av, som kanske någon nu eller en annan gång kan ha intresse av att höra.

Över vårt land gick på 1870 – 1880 – talen väckelser fram på den ena platsen efter den andra. Sökande och längtande själar funnos både här och där. Längtan efter rättfärdiggörelse genom tron var det stora livsbehovet. Bland dem, som fick vara ett redskap både i tal och skrift var C. O. Rosénius med tidskriften Pietisten. Många kommo till klarhet och förvisning om barnskap hos Gud genom denna skrift. En av dessa var min morbror J. Fredrik Lönnqvist, Ombenning, inflyttad med sina föräldrar 1869 eller 1870 från Ängelsberg. Han fick sedan med skriftens ord förklara frälsningens väg för andra. I deras hem, numera Herman Johanssons gård i Ombenning hölls den första frikyrkogudstjänsten i byn. Predikanten var G. Carlsson från Väster-Färnebo, sedermera pastor i Västerås missionsförsamling. I detta hem börjades söndagsskoleverksamheten av Fredrik Lönnqvist omkring 1880. Han fortsatte till 1902 då Hilma Larsson och Annie Wahlfeldt övertog denna verksamhet.

Bönemöten och andra möten hölls i de olika gårdarnas kök. Önskan att få en lokal att samlas i blev alltmera kännbar och det ordnades också så att "bönhuset" kunde byggas centralt i den lilla byn i närheten till mitt hem. Det byggdes tillsammans av friförsamlingsmedlemmar och baptister. Tomten på vilket huset skulle stå skänktes av handlaren G. G. Wahlfeldt på 50 år. Även han med familj inflyttad till Ombenning omkring 1884.

I Ängelsberg fanns då i närheten till sjön Snyten en skyttepaviljong, ett s.k. "skotthus", som skulle säljas på auktion och föras bort därifrån. En bror till Fredrik Lönnqvist, då en yngling, sedermera byggmästare Otto Lönnqvist, Västerås, fick i uppdrag att gå till auktionen. Han lyckades också "ropa in" huset för 90:- kr. Ja, så var penningvärdet då! Glädjen var stor när "Pålle" kom med första stocken, har det berättats mig. Och så byggdes huset med hjälp av frivillig arbetskraft och någon annan, som för billig arbetsförtjänst bidrog med sina uppdrag. Från de olika gårdarna med skogsarealer kom den ena timmerstocken här och den andra där för att fylla behovet. Sågade bräder och även

plank kunde levereras från en såg i Ombenning tillhörig de olika bondgårdarna. När huset var färdigt kunde det börja användas för sitt ändamål utan skuld.

För att få ansvarig rätt för lagfart på huset, brandförsäkring osv, måste ett sällskap bildas med namnet "Klippan". Det beslutades att lottdragning skulle företagas för att se vem av de två – friförsamlingen eller baptisterna – skulle ikläda sig ansvaret. Dragningen företogs hos kopparslagare J.E. Engström, Ombenning, och lotten föll på friförsamlingen. Som neutral övervakare tjänstgjorde baptistpastor Olsson från Västanfors. Överenskommelsen emellan de två grupperna var att "bönhuset" skulle vara öppet för alla som förkunnade Guds ord och denna praxis tillämpades också under de gångna åren. Det var predikanter, missionärer, evangelister och kolportörer från Sv. Missionsförbundet, Fribaptistsamfundet, Sv. Basptistsamfundet, Ö.M, H.F, F.A, P.V, och Sv. Kyrkan, som kom på tillfälliga besök.

Åren gick och när de 50 åren närmade sig slutet av denna period måste en ny uppläggning ske. Genom testamentet av handlaren G.G. Wahlfeldt till förmån för Västanfors baptistförsamling som ägare till tomten måste sällskapet "Klippan" upplösas. Sammanträde hölls med två då levande äldre kvinnor av sällskapet. Ett gåvobrev skrevs och överläts på baptistförsamlingen, numera Filadelfiaförsamlingen, Fagersta, som från och med den 6 april 1945 blev ensam ägare enligt protokoll och gåvobrev undertecknat av Vilma Lönnqvist, Ängelsberg, Ida Pettersson f. Lönnqvist, Spånga, Augusta Pihlgren på okänd ort enl. fullmakt till Ida A-n Nyman.

Ja, detta var något av den yttre ramen av det verksamhetsfält där Guds ords ädla säde utsåts med hopp och en varm önskan om rik evighetsskörd.

Minnesanteckningar från Ombenning by

Edla Nilsson

Låt oss vandra vidare! Vi ha ju Larssons på Brända, som farmor brukade säga. Han var ju knappt Ombenningbo. Jag minns ett skinande huvud, rena, putsade kläder, pincéen på hans näsa och ofta bibeln i hans hand. Först nu är han Väster Våla bo.

Vem minns ej den ständigt strävande "mockeln", som folkhumorn döpt honom till? Förvisso hade han "mycket ogjort och litet o-levat", som det gamla stävet säger. Vem såg honom utan håret svettigt under mössan, utan något redskap eller verktyg, vem hörde ej hans hammarslag från smedjan både tidigt och sent? En idog och verksam man, som de flesta förresten i denna arbetets by.

Från min tidiga barndom minns jag den väna rara mor Thorgren, och hennes gubbe såg jag mest på hans promenader från och till smedjan, där han aldrig saknade arbete. Naturligtvis arbetade han väl också på andra områden, men vi barn såg honom mest på denna traden.

Så ha vi moster Lotta. Henne minns jag bara lite, lite av. Jag minns en brunrutig kjol och jag tror en schal. Jag minns roliga anekdoter från hennes och farmors gemensamma pratstunder. – Den som jag minns något bättre från den gården är Gustav Pers, som de hette, de rara människorna, och min älskade Anna, som jag dyrkade därför att hon, som dock var "stor" och hade fästman, bevärdigade min ringhet med vackra kort försedda med verser, då jag hade någon bemärkelsedag. Av samma anledning dyrkade jag "Hjalmar i Flyte". Apropå Flyte, så fanns väl inget roligare än att få gå ärenden dit, då man var liten. Där var alltid så hemtrevligt. Där var städat och lugnt. Det sprakade så trevligt i spisen, som förresten var inklädd i kakel, o, ljuvligheters ljuvlighet. Det var så rena mattor och gardiner och "moster" själv hade ett så vackert randigt förkläde, som alltid var rent, otroligt rent. Ven hade så goda saker att bjuda på som hon? Om någon hade kokfrutalanger, borde det ha varit hon. Vem hade hembakat rågbröd, som smakade som hennes. Jag vågas säga: ingen. När den myndiga farbror Ludvig kom in från sitt arbete, som var den borne bondens, stod den härligaste mat på bordet, eller eftermiddagskaffet med sin härliga arom.

Vid landsvägen ligger en gård, där vi tillbringat många tidiga morgontimmar i väntan på att få Iris i sällskap till skolan. Dumma ungar, som rusade hemifrån i ottan för att få ett sällskap, som kanske inte alla gånger var det bästa! Alltnog, vi sutto där medan mor Karin tassade omkring i sina hemgjorda tofflor och lagade till frukosten. Farbror Fredrik var ju ständigt i rörelse, och behövde därför få lite varmt innanför västen, innan dagens id började. På bordet eller byrån låg bibeln, flitigt använd och sliten. Nog betraktades väl vi mest som hedningar, kan jag tro. De voro ju mycket religiösa, men om deras dotter fann större nåd hos Gud än vi andra, är en obesvarad fråga.

Jag vandrar hit och dit i byn. Vem minnes ej skeppargubben? Den siste skepparn i byn! Vem stängde gärdesgårdar och gjorde nytta i gårdarna, om inte han? Hur han såg ut, kan jag ej minnas, men desto mera kommer jag ihåg hans nu döde son "Kalle".

Underligt! Den gamla tiden hade hantverkare också i en bondby. Vi hälsa på hos den gamle, duktige kopparslagaren. Vilken musik i hans hammarslag, vilka tongångar i dur, sprudlande, ett arbetets lov. Vilken poesi och romantik i smedjan, där elden flammade och lyste upp de skumma vrårna. Kom man in i smedjan en höstafton, när vinden susade i den mörka barrskogen utanför, var det, som om små tomtar tittade fram ur de skumma vrårna, sagans ande dröjde överallt, och den gamle hedersmannen farbror Engström var själv som en liten tomt, där han, som tomten i vår barndoms skolsång, hamrade, om inte ett par förgyllda skor, så blanka och mindre blanka kopparsaker. Eller man kom kanske in i det trevna köket där fotogenlampan susade och där allt för övrigt var så tyst och fridfullt.

Den goda Maria gick sina bestämda promenader fram och tillbaka mellan hemmet och anhalten, passade tågen, och höll oss ungar i tukt, på det att vi ej måtta släppa ut den goda värmen eller tappa bort något av den post, vi anförtroddes att bära. Ja – på henne passar väl också orden om Lotta Svärd: "Något tålde hon skrattas åt, men mest att värdas ändå". Hon var också en av dessa pliktens människor, som för en ringa lön samvetsgrant skötte sin tjänst och fyllde sin gärning.

Hade någon förr sett ett jordgubbsland i denna by som Engströms land. De frodiga plantorna buro först vackra vita blommor, som i juli förvandlades till de härligaste jordgubbar, en läckerhet, som vi barn på den tiden väl knappast smakat. Att det sen blev många jordgubbsland i byn, har kanske Engströms något skuld till.

Längst upp i byn ha vi ju Anders Gustavs. Den lilla gubben har en särskild plats i mitt minnesalbum. Ingen kunde väl göra vackrare träslevar och skedar, bord och kärnor, ja, alla redskap som kunde behövas. Jakthistorierna blevo väl knappast Bysells efter. De voro män, som kände naturen, skogen, sjön och villebrådet bättre än någon vetenskapsman. Anders Gustav hade tid att se uppåt, att studera Vintergatan och av dess utseende se, hurdan vintern blev, han gjorde alltid iakttagelser i skog och mark, och kunde tyda mycket i naturen, som ingen nuförtiden har tid med eller bryr sig om. Han hade upplevt många underliga händelser. I kolarskog och på jägarestig hade han träffat ingen mindre än Råhanden, skogsrån, stor och åbakig och falsk. Det var inte att misstaga sig på hans övertygelse, när man hörde honom berätta. I ensamhet och mörker kan väl också fantasin bli verklighet. Därom kan vi nutida människor förresten inte döma.

När jag ställes inför uttrycket: "en vis människa", vill jag gärna föreställa mig de gamla hädansovna gubbar och gummor, som under ett långt liv samlat erfarenheter på gott och ont, och som buro visa tankar i sina grånade huvuden.

I det forna Ombenning funnos som sagt hantverkare. Vi hade ju också smeden och bonden Lönnqvist. Tidigt på morgonen kom den gamle hedersmannen med sin lilla kopparkruka i ena handen och något redskap i den andra på väg till "Sveddet" för att bruka sin lilla egendom. Hörseln var väl lite dålig och synen likaså, varför han blev mycket rädd, då vi skolbarn dök upp i någon vägkrök. Hans trogna hjälp och vårdarinna, hans dotter, kom med spänstig gång, rak i ryggen, smärt och rar, en godhetens fe, har jag alltid tyckt, en stund senare samma väg för att hjälpa far. Och mot kvällningen kommo de tillbaka, det knarrade så trevligt i de hemgjorda skorna, och gräs och blommor efter dikeskanten bugade sig lätt vid beröringen av tant Augustas långa, rena, hemvävda, hemsydda, vackra bomullsklänning. De hunno vad de skulle, den tidens människor utan cyklar och brådska, hunno mycket mer än vi,

sena tiders barn, som jäkta och fara i nervös brådska. Farbror L var ju en riktig mästare i sin krafts dagar. En smed var något förmer än en liten bonde, och smedens hustru hade rätt att tituleras för madam, en titel som knappt tillkom vem som helst. Madam Lönnqvist var en av dessa kvinnor, av vilka det på den tiden likväl fanns många som med sparsamhet, omtanke och reson uppfostrat åtta barn till dugliga människor och i arv gett dem den bästa faddergåvan – förmåga till arbete och ordning. Dessutom gav hon dem ju en tro att leva och dö på.

En hedervärd smedmadam!

Som jag minns dem

Hans Österberg

Här ett försök att i kåserande form återge sommarbarns- och ungdomsminnen från byn Ombenning under åren fram till tidigt 50-tal. Författaren som är "Den som minns"- är dottern till Emma Ekman (f 1880) och nu sommarboende i stugan, med den nya belägenhetsadressen Åsbacken 1.

Min syster Birgitta och jag bodde i Norrköping under samma tid. Vårt sommaräventyr började på smalspårig järnväg med gengasdriven röd rälsbuss från Norrköping Östra och slutade vid ändstationen Örebro Södra. Tågbyte i Örebro till "stora tåget", på den klassiska sträckan Mjölby-Krylbo. I god tid innan vi närmade oss stationen i Västanfors, idag Fagersta C, var vi tvungna att tala om för konduktören att vi skulle stiga av vid anhalten i Ombenning för att inte hamna i Snyten. I regel lyckades konduktören få stopp på tåget mitt framför den lilla perrongen vid anhalten, alternativt att backa tåget eller i sämsta fall fick vi hoppa ned på banvallen. Men nu var vi i alla fall framme i Ombenning, där vår kära mormor väntade med cykel och sommarhatt.

Luftombytet (till det bättre) gjorde att den goda nattsömnerna snabbt infann sig om det inte hade varit för de krasande fladdermössen på andra sidan väggen till vår lilla vindskammare. Det hände att någon fladdermus förirrat sig in på kammaren och välkomnade oss med ett väsende. Då var det till att ropa på mormor! Mormor Emma, som inte var bang, kom till vår undsättning med sopkvast och skyffel och ut åkte den.

Vår mormor, som var en okontroversiell och trevlig person, var efterfrågad av bl.a. byfolket vid födlsor, matlagning vid fester och som hjälp vid sjukdom och bortgång. Det gjorde att vi barn tidigt fick stifta bekantskap med byborna.

Jag börjar min minnesvandring med "Sten-Emil" Andersson och hans sambo Anna. De bodde i stugan längst bort i byns västra ände, mot Västanfors. "Sten-Emil" var en färgstark, snustuggande och bullrig person med bestämda åsikter om det mesta. Av namnet att döma arbetade han med sten- och anläggningsarbeten. Han har bl.a. anlagt vår gårdspump vid stugan. Hans sambo, Anna, var stins och postiljon vid anhalten och jag tror att hon t.o.m. sålde tågbiljetter.

Samlingen av bybor och sommargäster vid anhalten när "posttåget" kom, jag tror det var vid 17-tiden, och den stora, väl låsta, läderpostväskan som fångades upp i farten av "postiljonen", kommer jag väl ihåg. Postutdelningen skedde därefter inne i väntrummet genom en lucka i väggen. Anhalten var en samlingsplats, som sannolikt även hade en social betydelse för byfolket.

I stugan längst i norr, dvs. på andra sidan järnvägen, ovanför anhalten och i jämnhöjd med dammen, bodde järnvägsarbetaren Erik Andersson med fru Gulli och sonen Sven-Erik samt en krigsavställd motorcykel av märket Rex. Sven-Erik och jag var jämgamla, varför vi snart fann varandra, med en del upptåg av sedan länge preskriberat slag. Jag tror mig minnas att Sven-Erik så småningom även fick en lillebror. Erik Andersson omkom sedan i en järnvägsolycka. Sven-Erik utbildade sig till tandläkare.

Väl nere på landsvägen igen styr vi kosan åter västerut och får så småningom, på höger sida, i närheten av järnvägsundergången, syn på kopparslagare Engströms hus. Där huserade dottern Sigrid med make som sommarboende. Jag kommer ihåg deras ljusgröna Ford V8 med ekerhjul.

Nu vänder jag åter ner mot byn och har då Bysells lilla stuga på höger sida. Där bodde det före detta stockholmsparet Bergman. Jag kommer ihåg att frun hette Sofie och maken Konrad. Paret Bergman kom till Ombenning, eller rättare sagt till Ennora, i samband med arméns remontdepå, där Bergman fungerade som hästsjukvårdare av något slag. Sonen Hugo var hotellidkare i Paris och senare i Stockholm, Hotell Rydberg. Bergmans flyttade senare till annexet på Tina Thorgrens fastighet.

Vandringen ner mot byn fortsätter och jag kommer då fram till Emma Pettersons fastighet på höger hand. Emma Petterson eller "Tant Emma", som var syssling med vår mormor, var byns "kloka gumma". Till denna lugna och bestämda, men trevliga dam gick man med sina bekymmer och fick bl.a. hjälp med myndighetskontakter. Huvudbyggnaden fick senare en pensionatsfunktion med namnet Sonjagården. I annexet på gården bodde bonden Anders Andersson, systerson till "Tant Emma", med frun Greta och dottern Gunni.

Långt ut på gårderna till höger ligger Gullbo. Där bodde familjen Thelin. Jag tror att Paul Thelin var skogsarbetare hos Hedins. Sonen Åke var samtida med oss andra barn och ungdomar. Åke hade en lillasyster, Anita, som var betydligt yngre.

På vägen in från Gullbo passerar vi bonden Emil Pettersons slaggstenslagård och boningshus- Emil var en glad lax som gärna skojade med oss barn. Dottern Birgit, gift Allé, var också av den glada och pigga sorten. Emil Petterson ägde byns tjur. Som vanligt var det spännande för oss barn när bönderna kom med sina kor för en herdestund med tjuren. Lika vanligt blev vi ungar bortkörda när det skulle "bära till", men var övertygad om att vi fanns i buskarna. Men synden straffar sig! Några år senare, jag var väl nio år, bjöd Emil mig på snus. Jag hade ju sett hur snus hanterades, så jag "la in en trefingers". Efter några minuter, men med snuset kvar under läppen, tog jag cykeln hem till mormor Emma. Cykelfärden slutade i diket, efter snusberusningen. Kräktes??? Om!!! Den normalt överseende och blida mormor Emma blev mycket upprörd över Emils och mitt tilltag.

Jag vandrar vidare på Gullbovägen och får då familjen Erikssons hus, numera Holmströms, på vänster hand. Där kan jag se farbror Axel med sin hatt. Han kallade mig för "..ans" på sitt rospiggsmål. Jag ser också Nils och Sven, vilka var söner till Axel. Nils är ungar och Sven är gift med Elly. Erikssons upplevde jag som strävsamma men hetsiga människor.

Ut på landsvägen och fortsatt vandring mot "centrum". Utom synhåll på vänster sida, intill järnvägen låg "Skepparns". Där bodde Tilda Johansson med dottern Hulda, vilken för övrigt var klasskamrat med vår mor Nellie (f 1908). Hulda hade tvillingbarnen Rune och Eivor. I annexet hos "Skepparns" bodde den hetlevrade men tekniskt duktiga upplänningen och järnbruksarbetaren Gunnar Lindström. Han var en visslande man! Huldans son, Runes, framfart på grusvägen och i dikena på motorcykel var allom bekant. "Döbacks-Johan" var namnet på den gode Rune, sannolikt en försvenskning av engelskans Dirt-Track (= jordbanetävling för motorcyklar). Syskonen Rune och Eivor blev sedermera frälsta.

På väg från "Skepparns" passerar vi Gustav Johanssons lagård och lada med den lilla smedjan ute på gårdet till höger. Det tvåvånings bostadshuset har vi på vänster hand. Gustav var genuin ungar och kallades av bl.a. mig för "Möckel-Gustav". Jag hade hört namnet av vår far. Han bodde tillsammans med den åldriga styvmodern Tilda. Hon var änka efter Gustavs far, som var mekaniker, ursprungligen från Blomdal, men som varit verksam i Stockholm. Efter vad Gustav berättade för mig, var fadern en krävande person, som begränsade Gustavs möjlighet att utvecklas som övriga ungdomar. Han fick, efter vad jag hört, ägna sig åt stenarbete (vilket den perfekta stenmuren som syns från landsvägen vittnar om) när de andra ungdomarna träffades. Gustav var en farbror som jag kom bra överens med redan som barn och han blev en god vän till mig även i senare i ungdoms- och vuxenåren.

Med oss "Österbergare": far, farbror och farfar fick han prata teknik och politik, vilket passade Gustav perfekt. Som barn fick jag hjälpa Gustav med slipstensdragning och att sköta blåsbälgen i smedjan. Vidare hade Gustav en Epa-traktor av en ombyggd Volvo lastbil. På den drömde jag mig bort och blev sittande ivrigt rattande och växlande till Gustavs styvmor Tilda kom ut på trappan och tyckte att det kunde vara nog. Att få åka med i verkligheten gick i uppfyllelse då min andra idol, Gustav Åkerberg, kusin till syskonen Hellström, fick låna "Epan" av Gustav som inte

körde traktorn själv. Start på bensen och sedan slå över till fotogen och iväg ut på landsvägen med snökedjeförsedda hjul så att gruset sprutade. Avslutningsvis kan nämnas om Gustavs raritet till trampcykel med pakethållare fram och påstigningspinne vid baknavet. Cykeln var normalt parkerad i trappan upp till övervåningen och parkeringsbromsad med ett björkvedträd. Gustav var även en tid postiljon, men det är en annan historia.

På vägen från Gustavs hus låg in till vänster "Mor Pettersons" lilla hus. Hon var en vänlig äldre dam och farmor till Birgit Allé. Efter hennes hus hamnade man hos tant Hilma Larsson, byns söndagsskolefröken. Generationer av barn, även vår mor, har väl provat på den institutionens kval och lycka. Jag som var ett tekniskt intresserat barn var dock mest intresserad av hennes stickmaskin.

In till vänster efter fröken Hilmas hus låg familjen Brandbergs tvåvåningshus, där änkan Brandberg hade ett antal barn att dra försorg om. Efter familjen Brandbergs avflyttning kom en familj Persson.

Tvårs över landsvägen, nere i sänkan bodde vår mormors klasskamrat, Tina Thorgren, ensam i det stora tvåvåningshuset. Tant Tina var en liten skinn torr ungmö med smalbrättad skinnhatt. Det har berättats för mig om de båda syskonen Albert och Tina, vilka förblev ogifta. Brodern Albert var en finsnickare med möbler som specialitet. Deras hem var av de gedigna slaget med "fina möbler" i samtliga rum och främst då i nedre och övre salen. Mormor Emma, min syster och jag bodde hos tant Tina ett sommarlov då vår stuga var uthyrd. Jag "låg bra till" hos tant Tina, så jag fick till skillnad mot andra, röra mig tämligen fritt i huset. Mycket grejer att titta på och att undersöka! Tant Tina var väl annars ingen stor barnvän, varför vi såg fram mot nästa sommar i den egna stugan.

Upp på landsvägen igen och över till klanen Wahlfeldts antal hus och domäner. I det högst placerade huset, bakom Tilan och Edvin Pettersson, bodde farbror Valfrid och hans fru Anna. Farbror Valfrid var en pigg och glad man med glimten i ögat och med förkärlek för snabba körningar bakom hästen i den tvåhjuliga giggen. Valfrid var far till Tilan, även hon vår mors klasskamrat. Hon var en trevlig kvinna med tid över för oss barn. Hon var gift med den tystlåtna men mycket vänliga mannen Edvin, som var kusin med Emil Pettersson. Deras son Sven var några år äldre än vi syskon, men jag fick hjälpa honom med dragrodd på sjön Flaxtjärn och någon gång även medverka i snickarboden. Sven spelade piano, men jag tror det var "under galgen". Han ingick klart bland idolerna när han skaffade sig en ny röd motorcykel av märket Red Hunter, på 350cc.

I det största av de tre "Wahlfeldtshusen" var affären belägen. Där bodde de båda systrarna till Valfrid, ungmörna Anni och Mimmi. De var djupt religiösa med flätor och knut i nacken. "Första man" i affären var Anni med, om jag inte missminner mig, ljusbrun skyddsrock. Både kunden (en i taget) och affärsidkaren fick gå samma väg genom farstudörren till vänster, men väl inne, så fälldes en del av disken ner som erforderlig upplagsyta. Som jag minns så fanns inga tekniska hjälpmedel förutom balansvägen. I övrigt gällde papper och penna samt pappersstrutar för eventuella karameller. Som kylutrymme gällde en källare, i vilken den goda Anni försvann ner igenom en lucka i golvet. Som korvspecialitet gällde den rökta röda hackkorven. Kaffebrödet bestod normalt av mandelkubbar och kex.

Efter affärsbesöket och på väg ut mot landsvägen passerar vi Ida och Johannes Nymans båda hus. Den långa, allvarliga och djupt religiösa tant Ida och hennes betydligt gladare amerikainfluerade man Johannes, kommer jag väl ihåg.

Efter Nymans avflyttande till Västanfors tog familjen Ljungkvist, från Väster Färnebo, över helheten. Dottern Maj-Britt och jag var lekkamrater och hennes lillbror Åke var mest ivägen.

Byns kapell, som låg på höjden, var väl frekventerat. Bl.a. Lapp-Lisa var där på besök. En del av oss barn och ungdomar var väl där och fnissade i bästa oförstånd så att allvarsblickar, och i mitt fall, även viss handgriplighet såg till att mötesordningen återställdes i helgedomen.

Nedanför kapellkullen och utmed "bygatan" bodde August Hellström med fru Frida, deras barn Anna-Lisa och Bengt, vilka var lite äldre än vi och tillhörde därmed ungdomsskaran vid tillfället. Tant Mina, som var styvmor till August, bodde i annexet på gården. Hos henne bodde dottersonen Gustav Åkerberg. Denne, än oss barn betydligt

äldre grabb, var en riktig upptågsmakare med spexet alltid närvarande. Han "låg i lumpen" och dök upp med motorcyklar av märkena Harley Davidson och Husqvarna och då fick man naturligtvis åka med ibland. Vilken höjdare, idolskapet var givet!

Vi fortsätter utmed "bygatan" och uppför backen till höger bodde en ung familj, Sven och Anni Lövberg. Jag tror mannen var skogsarbetare. Efter dem flyttade i all fall "Back-Tilda" och hennes man, vägarbetaren Per-August Andersson in. "Back-Tilda" var en stor kvinna med lika stora röstresurser.

"Bygatan" fortsätter och grenar sig bl.a. åt vänster, och där bodde bonden Berg-Otto Nilsson (enligt vår far) med döttrarna Edla och Elsa. Edla läste till lärare och Elsa blev bonde tillsammans med fadern. Längre utmed vägen till Flaxtjärn ligger fastigheten där fjärdingsman Axel Lönnkvist och sonen John verkade.

På andra sidan av sjön Flyten ser vi familjen Thorgrens bondgård. Jag kommer ihåg den stadiga och respektingivande fru Thorgren, med förnamnet Hanna. Hon var lärare i Bromsboskolan. Bonden, farbror Alfred, var, enligt vår far, en tekniskt road man. Jag kommer ihåg att han var tidigt ute med tystgående gummihjulsvagn efter hästen och även hans bil, en Opel Super Six.

Avslutningsvis hamnar vi hos Herman och Greta Johansson med sonen Karl-Axel. De efterträdde en familj Klinga har det berättats för oss. Hos farbror Herman var jag lilldräng ibland. Han var en nyter man som hade tumme med barnen. Herman och Greta var våra närmaste grannar och utgjorde bl.a. vår mjölkaffär, där vi stadsbarn fick uppleva riktig "komjolk".

Vi sommarbarn hade många lekkamrater från trakten, men även andra barn, bl.a. från Västerås och Stockholm. Ombenningviken var vårt "sjöeldorado" där mormor Emma oftast var saligt ovetande om alla våra riskfyllda upptåg, men där högre makter svarade för säkerheten.

Uppvaktningar

När någon i byn skulle fylla jämna år, blev jubilaren hyllad av grannar och vänner. Byborna samlades för att dikta en sång, och det var ju mycket tankearbete och funderande inför detta.

Kvällen före födelsedagen samlades alla hos någon granne; man övade sången och klädde ut sig, många gånger till oigenkännlighet. På natten tågade alla iväg till jubilaren och uppvaktningen inleddes med att någon sköt salut med bössa. Presenterna som förekom var ju mest adresser med pengar, och så blommor förstås. Sedan blev det kaffe med dopp, sju sorter måste det naturligtvis vara. Alla var glada och det blev prat och skratt och många hurrarop.

Någon dag senare blev det stor bjudning med allehanda läckerheter. Ibland hölls kalaset i hemmet, men många gånger i någon annan lokal.

Här följer några sånger, egenhändigt ihopknåpade av byns diktare:

Till Hanna och Alfreds bröllop den 14 oktober 1923

Wår hjärtliga helsning mottagen
Wi önska Er allt möjligt gott
Nu har den ju kommit den dagen
Då kärleken prövas i smått
Fast med gyllene bojan
Så mången sig band
Och lovade trohet med hjärta och hand
Likväl låtit kärleken slockna

Men vi Edra vänner
Vi märka så väl
Att uppriktig kärlek
Fått rot i Er själ

Ni tar även hindren
Er kärlek ej dör
Man lämnar sig helt åt en säker hand
På färden som går genom livet.

Nu slippa Ni ensam vandra
På enslig och villsam stråt
Ty, för vad har ni funnit varandra
Om ej för att följas åt.

Till Birgith Alé på hennes 40-års-dag den 24/9 -64 (melodi: Farmarflickan)

1. När 40 år du nu fylla
Vi klätt oss till gala och fest
Och alla så vill vi dig hylla
Det är kul att få vara din gäst
Med blommor och klöver och blader
och med en bedårande sång
Vi hoppas att dagen blir gläder
och levnaden sorgfri och lång

2 Från morgon till kvällen du kutar
det går så det fräser och yr
det går nog bortåt 100 knutar
Du har ju så många bestyr
Men allting så hinner du klara
med glatt och med prima humör
Och om du till staden skall fara
du gasar och tutar och kör.

3. Den godaste tårtan du bakar
det är nog i socknen bekant
Hur underbart gott som den smakar
det vet snart var eviga trut.
Och boxen är fylld för det mesta
av gott utav alla de slag
Och kommer det nå'n som ska gästa
du öppnar på locket ett slag.

4. I vävstolen trivs du så gärna
och mönster det trollar du fram
Och ska det sys klänning åt tärna
då blir det modeller med charm
Men främst är du nog blomsterfia
som vårdar var blomma så ömt
I trädgården finns alla sorter
Krusmynta, Salvia och grönt.

5. Med Erik o Lis-lott o Kia
Vi önskar dis lyckliga år
Och när du har ökat en tia
vi kommer igen om vi får
Och sen ska vi sluta att surra
för kaffet nu väntar vi på
Till sist vill vi fyrfaldigt hurra
och sen ska vi tacka och gå.
(Margit Ljungkvist m fl)

Edvins 50-års-dag 20/6 1955 (melodi Vildandens sång)

Vår granne och vän vill vi alla lyckönska
som fyllde de femti i midsommargrönska
må vägen bli ljus, hörs i björkarnas sus
må vägen bli ljus, hörs i björkarnas sus

Omgiven av maka och barn och av vänner
så trygg som en bonde du säkert dig känner
På din egen gård, som du ägnar all vård
På din egen gård, som du ägnar all vård

Med blåblus och basker nu
och skickligt hanterar du grepen och spaden
Med alla slags djur har du en särskild tur
Med alla slags djur har du en särskild tur.

Med Ferguson plöjer du fåror så raka
Och dricker kaffe med bullar som Tilan kan baka
Och att dike slå är du händig som få
Öch att diken slå är du händig som få

Ifrån hela Sverige kommer nu gratulationer
både gubbar och ungar och västmanlandstanter
Ett fyrfaldigt hurra på din födelseda.
Eff fyrfaldigt hurra på din födelseda

(diktat av Margit Ljungkvist)

Margit Ljungkvist 40 år 5/2 1951 (melodi Farmarflickan)

Den timrade gården vid vägen, som ringlar sig fram genom byn
så trevligt och rart belägen, den är en betagande syn
Med mangård och visthus och stallar, med trädgård och blommande häck,
med kammare, kök och med hallar, den ter sig så fager och täck

I köket, det gröna, det nätta, med marmor och elspis och bänk,
är husmodern Margit den rätta att giva en hemtrevnads stänk.
Och solen den tycks alltid lysa, fast himlen är mulen och grå
ty husmodern alltid ses mysa, hon glädje omkring sig kan så

Från Hörndesjöns blånande bölja du kommer med pojke och tös
och ingen av oss kan väl dölja att glädjen däröver var lös.
Och Hannes och Ida var nöjda att gården ordentligt blev skött
att backar blev slagna och röjda och gärdet blev dikat och gött

En kossa med horn som var stora, en katta, en lysningspresent
de lastat på sin flyttningsfora till minne av vad som förr hänt
Si, katten den trivdes i spisen, och kossan fick kalvar vart år
och Ada, så kallades grisen, i närhet av hästarna står

I morgonstund arla till skogen, kör Herman med Pricken och Frey
och Margit i lagårn och logen har därför ett väldigt ståhej
På sommarn, när höet var torkat och färdigt att strax köras in
fast klockan blev mycket, de orkat att bärga med gladeligt sinn.

När Margit får spackla och måla och mattor fernissa så rart,
gardinerna konstnärligt måla och putsa så allt skiner klart

Och baka och slakta och brygga och sylta och safta och sy,
och rykta små kossorna trygga, är glädjen för var morgon ny

Ja så har Ni strävat och hoppats och vilat i samvetslugn ro
och barnen har vuxit och hoppats och bygga mot framtiden bro
Vi önska Dig, Margit all lycka när Du fyller fyrtio år
Må Du och Din Herman få tycka "I Ombenning utmärkt vi mår"

(diktat av Edla Nilsson)

"Telegram" och andra hyllningar till Herman Ljungkvist's 50-årsdag

Chikago 5/4 1953	Stack över hit från Västanfors i morse för att äta lunch här. Kommer till supén ikväll hos Eder. Ida hälsar att hon kommer med.	Johannes
Washington U.S.A. 5/4 1953	Gumman och jag har burit möbler och skurat hela Vita Huset. Nu sitter vi bland flyttlärarna vid köksbordet och får oss en kaffeslurk. Vi tänker på dej och skickar dej en hälsning	Eisenhower's
Moska 5/4 1953	När du i dag drar upp din rullgardin för att börja en ny dag och ett nytt halvsekel i ditt liv, drar jag upp min järnridå. Tror du det?	Malenkow
Stockholm 5/4 1953	För att du är så flitig och duktig, lovar vi att ordna med sådant väder under året, som du önskar. Ring blott så ordnar vi!	Väderlektjänst
Stockholm 5/4 1953	Får speldosan och Karusellen Roa dig på lördagskvällen?	Radio-tjänst
Stockholm 5/4 1953	Tack för dina insatser för fosterlandet. Drottningen och jag minnas med oförglömlig tacksamhet hur du med hjältemod under senaste kriget försvarade bron över Aspbenningbäcken	Gustav VI Adolf
Karlstad 5/4	Mina tankar följa dig, där jag sitte hemma hos morsgumman i Värmland. Rösta med arbetarpartiet! Du om någon måtte väl arbeta	Tage Erlander
Stockholm 5/4	Varför har du slutat kola milor? Inkomsterna i statskassan sjunker katastrofalt. Varmed skola vi betala? Kola milved, kör och sälj! Jag tar hand om likviden.	Per Edvin Sköld, Finansminister
Skåne 5/4	Synd att Källe och Ada grymtat slut, så att du inga grispremier kunde få.	Norup
Italia 5/4 1953	O, doe mio! Duo mino beundrereo como omo mejo läso och mino filmo seo, mino hyllningo tago på dino högtidsdago!	Ingrid Bergman
	Jag kommer väl till er på någon handräckning, om jag inte ska bort till goda vän Erik Berner.	Sten-Emil
London 5/4	Many happy returns of the day!	Elly och Sven
	Hälsa, krafter och mycken tur Önskar jag den som sköter jord och djur.	Tina
	Gå inte ut med tårna utan kom till mej!	Hilma

Blir du utan potatis, så vet du var jag finns.	Gustav Johansson
Nu är jag morfar, och det är roligt. När du blir 60 är ganska troligt, att du är kommen i samma båt, då stämmer du nog upp samma låt	Emil P.
Sonjas gård står tyst och tom, trädgården saknar ört och blom. Ska jag aldrig mer få dansa vals med Hermans arm omkring min hals?	Sonja G
Det är sällan vi träffas, så det var riktigt roligt att få komma hit i dag	Tilan och Edvin
Vad vore min trädgård utan din skit?	Axel P.
Koppla om till 240 volt, nollan borträknad, beräkna dekalumen, proppe duger lite till.	Bengt
Margit sjöng om att jag är en alla tiders arbetskarl. Vänta bara till hökörningen.	August A.
När kommer du och motionerar Mirando i Skräppdalen?	Alfred Thorgren
Blir du lika gammal som jag, hoppas jag att du blir lika bra i huvudet och benen som jag är på mitt.	Otto.
Med tack för visat intresse för vårt staket, frambära vi härmed vår hyllning	Krauses
Den första gång vi såg dig då 1/ gick du i kronans kavaj, 2/ köpte våran Frej, och 3/ talade så gott och vackert om "gumman"	Edla och Elsa
Tack för din omtänksamhet att skaffa AnnMari en lekkamrat.	Karin och Eskil
Du fortsätter väl i Björnhålet nästa år?	Axel Axelson-Johnson
Du betalar väl årsavgiften i R.L.F. – S.L.O – J.U.F. – L.K.F. – S.L U. – M.F.H.F. – K.F.U.M. – Kyrkobröderna och Bondeförbundet?	Sverkström

Elektricitet

Karl-Erik Thorgren, (Kristina Alfredsdotter), Erik Thorgren, Erland Johansson Ombennings Elektriska Distributionsförening

Enligt brevkopia, som förvaras hos Thorgrens i Flyte höll föreningen konstituerande möte den 20 maj 1918 hos Albert Thorgren i Ombenning. Till sammanträdet inbjöds representant för Svenska Kreaturförsäkrings AB i Stockholm ang. belysningen vid stallarna på Ennora egendom. Direktör Claes Virgin hälsades personligen välkommen till mötet. Om tiden, som var satt till kl 4 em, inte passade direktören, erbjöds han att själv bestämma en lämplig tid. På dagordningen stod antagande av stadgar samt fördelning av andelar. Brevet är daterat den 13/5 1918 och undertecknat av Alfred Thorgren i egenskap av representant för Ombenning Elektriska Distributionsförening. Sista anmälningsdag för medlemskap i föreningen var satt till den 1 januari 1919, dock senast den 15 mars, för att man skulle hinna förbereda alla frågor till årsmötet.

En likartad inbjuden sändes också till Doktor Lagergren, Stockholm, i egenskap av ägare till Ennora gård.

Fagersta Bruk hade också erbjudits delta i bildandet av distributionsföreningen. Det var tydligen svårt att få ett svar, eftersom anhållan behövde upprepas. Det dröjde ända till påföljande årsmöte, innan frågan kunde tas upp till beslut. Skälet till att man erbjöd Fagersta Bruk medlemskap i föreningen var att bruket ägde gårdar belägna inom distributionsområdet, nämligen både i Ombenning och i Sundbo. Det framgår även av brevet, att skrivelsen föregåtts av personliga förhandlingar i Fagersta.

Föreningen stötte på ett flertal hinder på sin väg till fungerande distributionsförening. Bl a hade styrelsen för Ombenning-föreningen problem med att få svar från brukets förvaltare R. Dahlström. Om inte erbjudandet om medlemskap accepterades, behövde man i varje fall ett skriftligt tillstånd från Dahlström att få dra högspänningsledningarna över brukets område. Till sist kom tydligen ett beslut från Fagersta Bruk, att man önskade teckna sig för 88 andelar. Förslaget godkändes dock inte av styrelsen. Man föreslog i stället 100 andelar.

Det framgår vidare av brevväxlingen, att föreningen ville veta, hur Fagersta Bruk tänkt sig elektrifieringen av Skeppmora gård. Om bruksstyrelsen bestämde sig för att inte ansluta densamma, önskade Ombenningföreningen ha ersättning för de merkostnader föreningen skulle få genom att man redan planerat för elektrifieringen och förberett en högspänningsledning över Sundbo och Slaggberget till Skeppmora under det år som gått i väntan på svar från Fagersta. Att förberedelserna gjordes på ett så tidigt stadium berodde på en uttrycklig önskan framförd av jägmästare Tamm i närvaro av Albertsson på Strömbacken, samt Anders Segerström och L.E Larsson, Sundbo. Begäran var ett villkor för att Fagersta skulle få ingå med gårdarna i Sundbo och Ombenning. Kopia daterat den 31/10 1920 styrker sedermera medlemmarnas från Sundbo delägande och anger antalet andelar per gård samt likvid. (Oskar Persson 2 andelar, I Nordström 7 andelar, Axel Persson 4 andelar, A Larsson 17 andelar, Föreståndare Sturén 17 andelar, J. Albertsson 75 andelar, A Carlsson 8 andelar, A Segerström 10 andelar, Emil Carelius 6 andelar, tillhoppa 176 andelar till ett pris av 5 kr per andel =880:-)

Årsmöte hölls den 11 maj 1919. På dagordningen stod sedvanliga redogörelser för föreningens räkenskaper samt val av styrelse. Fagersta bruks anhållan om andelar skulle även behandlas och bruket hade erbjudits att sända ombud. Man hade också för avsikt att ta upp frågan om Skeppmora i närvaro av jägmästare Tamm. Denne hade tidigare utsetts som förhandlare gentemot bruksledningen och kallades rutinmässigt till styrelsemötena.

En av punkterna på dagordningen gällde, hur man skulle göra med de avdelningar, där det inbetalda andelskapitalet inte räckte för att täcka gjorda omkostnader. Förslag förelåg, att årsmötet skulle besluta om betalningsskyldighet även för de medlemmar, som inte tagit motorledningarna i bruk inom viss tid. Ombud utsågs även för Skeppmora och Sundbo. Man förde också diskussioner om ett statslån och hade för avsikt att söka ett sådant, om någon medlem yrkade det. Föreningen hade även lånat pengar av Arvid Lindholm i Leksand, som tydligen hade andelar i distributionsföreningen. Dessa överläts sedermera till "annan ägare" men Lindholm fick påminnas flera gånger, innan räntan för 1919 betalades (för 8 mån kr 350:- /per år/4:e kvartalet, 6 % ränta).

Fagersta bruk betalade så småningom sina andelar. (Kvitto på pengarna sändes den 11 febr. 1920.) Bruket var även långsamma när det gällde att betala andra skulder och föreningen fick sända påminnelser ett flertal gånger. Räkenskaperna sköttes mycket noggrant med löpnummer på varje faktura.

(Brevväxling med A B Hj. Boklund, Stockholm ang krav?? Inkassering av pengar.)

Brevväxling med Västmanlands Juridiska Byrå i Västerås ang formulering av inkassobrevet. till Häradshövding K Tillberg i Stockholm samt fullmakt.

Tärna bruk kommer in i bilden i april 1920. Då gällde frågan om elektrifieringen av brukets gårdar i Brandbo och Bastmora. Styrelsen erbjöd den 17/4 1920 bruket 30 andelar för Brandbo medan man föredrog att t v låta saken vila vad anbelangar Bastmora. Varje andel kostade 90:-, tillsammans en summa på 2 700:-. Föreningen åtog sig att bygga alla linjer medan elektrifieringen inomhus tillkom ägaren till gårdarna.

Den 5 maj 1920 återkom föreningen till Västmanlands juridiska byrå ang. inkasseringen av häradshövding Tillbergs skuld. Eftersom ingenting hade hänt i frågan under en månad, önskade föreningen veta, om man tänkte fullfölja saken eller ej. Om inte, ville man ha tillbaka alla insända handlingar, så att problemet kunde lösas på annat sätt.

I ett brev till Bergslagfilialen, Västerås, påminns om en reparation av transformatorn (TKLO - 31059/123, 50 kva, 33000/3300-220 volt, 50 pe/42481), som skulle göras vid Ludvikaverken. Föreningen hänvisade till överenskommelsen den 26 maj, då proceduren godkänkts. Någon transformator hade nämligen inte dykt upp. Samtidigt önskade man få medlevererade säkerhetsproppar försedda med smältmetaller för den aktuella transformatorn.

(En remiss för levererad elektrisk mätare enl räkning av den 31 maj, fol. 357 nr 4487 genom check nr 4623 med kr 106:75 undertecknad Karl-Erik Thorgren) Kraften levererades från Ramnäs Kraft AB. Hyran för ett kvartal var kr 232:40.

Brevväxling med Landskansliet, att. Gösta Pålman, ang. Koncept och intyg, som lämnats till respektive kommunalordförande ang. Inlämnade förteckningar. Gösta Pålman förväxlade emellertid gårdsägarna. August Hellström skrevs för Ombenning 1/8, som tillhörde Thorgren. Landskansliet dröjde så länge med hanteringen av ärendet, att distributionsföreningen fick en stämning från Holmberg i Sundbo för utebliven likvid. Stämningen sköttes av advokat Browald i Västerås. Föreningen klagade nu till landskansliet för att de genom sitt agerande fördröjt hanteringen av ärendet. Pålman hade inte heller bifogat den nödvändiga fullmakten, varför Alfred Thorgren för säkerhets skull sände ett intyg från Aug. Hellström om riktigheten i föreningens påstående.

Inför bokslutet 1921 anlät föreningen i februari kamrer H Eriksson i Tureberg. Kamrern gjorde sig tydligen ingen brådska. Den 25/4 skrev föreningen till kamrern för att få reda på om bokslutet snart vore klart. Uppgiften var nödvändig för att bestämma tid för årsmötet, eftersom kallelse skulle vara ute senast 14 dagar före mötet. Kallelse till detta utsändes slutligen och mötet bestämdes till den 22 maj 1921 kl 3 em. Dagordningen sändes samtidigt och innehöll sedvanliga årsmötesärenden.

Problemet med K Tillberg, Ennora, var fortfarande inte löst. Tillberg hade inte betalat sin skuld och föreningen hade varit tvungen att ta ett lån för att täcka sina utgifter. Lånet skulle nu förfalla inom den närmaste tiden och föreningen är angelägen om att klara ut sina mellanhavanden dessförinnan, så att lånet skulle kunna avvecklas.

Av ett brev daterat den 29/6 1921 framgår, att man ånyo haft problem med transformatorn, som denna gång hade sänts till Janssons Elektriska A B i Falun för reparation och påfyllning av olja. Alfred Thorgren hade dessförinnan varit i tel. kontakt med firman.

Bergslagens Gemensamma Kraftförvaltning (BGK) dyker upp i brevväxlingen första gången den 30/7 1921. Ombenning-Sundbo Elektriska förening efterlyser då en faktura, som kommit på avvägar. Föreningen försäkrar, att likvid för den uttagna energin skall sändas omgående.

PROTOKOLLGENOMGÅNG (Hur skall detta formateras egentligen???) Ombenning- Sundbo Elektriska förening
Det börjar med en stämning! Karl-Erik Thorgren

När elen kom till Ombenning

Diskussioner om att starta en distributionsförening och hur den skulle organiseras började 1917

Förberedelserna för ledningsdragning började 1918. Åldermanstorp i Flaxtjärns mossens ände: Här låg en byggnad mot nord - nordöst. Där gick kraftledningen. En avledning hade dragits ner mot Flyte - 30 kV- från huvudkraftledningen över Flaxtjärnberget. Transformatorhuset låg mitt framför ingången till ladugården på Flyte. Ledningar gick sedan ner mot byn med 3 kV. Åsknedslag på somrarna var ett ständigt bekymmer. En annan transformator stod på en plats ovanför Johannsons sädesmagasin.

BGK (Bergslagens Gemensamma Kraftförvaltning) fanns kvar till en bit in på 80-talet.

På den här tiden fanns flera små vattenkraftverk efter kanalen och kraften samlades upp i huvudkraftledningen. Kraftverken kördes i regel obemannade men en anställd fanns i Ramnäs-Seglingsberg. Ev fungerade Ludvika - Västerås-ledningen som uppsamlingsledning. Det gick 250 kg koppar till transformatorn. Koppar var dyrt och man gick därför från hus till hus för att tigga den begärliga metallen. Alla hushåll fick bidra med grytor och pannor. Till råga på eländet glömde man leverera transformator. Alfred Thorgren, min pappa, letade fram transformatorn. Den stod överdammad. i ett förråd uppe hos Asea i Ludvika (Kontakt skall tas med Asea i Ludvika och Västerås.)

Det finns ett intyg någonstans från en skrotfirma om den insamlade kopparn. Var kan det finnas?

Engelsbergs bruk elektrifierade 7 år tidigare. (Läs i arkiven. Kanske står något om Ombenning)

Blindtarmen Åldermanstorp - Flyte togs bort omkr. 1930. Transformatorn flyttades till Åldermanstorp. En mindre transformator på 3 kV till 220 V försåg Flyte med ström. Från samma ledningar fick också Nilsson och Lönnquists sin el. Ledningen gick mitt översjön Flyten och den hängde som en hängmatta över sjön.

Efter kriget byttes järntråden i ledningar ut mot koppartråd. Det var enbart luftledning på den här tiden. Sedermera har ledningarna ersatts av kablar (= isolerad tråd av aluminium.)

Hela distributionsnätet tillhörde föreningarna.

Initiativet till elektrifieringen: vi letar efter dokument. Fråga Lars Larsson!

BGK planerade nätverket, d v s hur ledningarna skulle dras, hur ledningsnätet skulle byggas, transformatorernas storlek och kapacitet och hur elfördelningen skulle ske. Transformatorerna placerades vid tyngdpunkten för elförbrukningen. Före sekelskiftet fanns bara likström men under tiden därefter användes 3-fas växelström. De gamla likströmsledningarna fanns kvar ända in på 40-talet.

Någon höll på med avverkning, ev Sergerberg. Ett träd råkade falla på 30 kV:s kraftledningen och blev strömförande. Plötsligt, då han satte yxan i trädet för att kvista, flög yxan iväg långt ut i skogen, som av en hemlig kraft. Segerberg sprang hem och ropade: "Nu är fan lös!" Han hade ju inte någon förklaring till det inträffade.

- Källor att forska i Engelsberg bruks arkiv, Fagersta bruks arkiv, Asea i Ludvika och Västerås m fl. • Länsstyrelsen ang. registreringshandlingar
- Före elen: fotogenmotorer för tröskverk, kvarn mm. Generator för platsbelysning utomhus. Inomhus fotogenlampor, oljelampor (rovolja = rapsolja)

När elen kom till Ombenning

Intervju med Dagny Asp

- Jo, nog minns jag det, säger Dagny

Vi sitter i Dagny Asps trivsamma lägenhet i Avesta och pratar om hur det kändes den dagen "lyset" kom. - Idag är det så naturligt med el. Det är nog svårt att föreställa sig, hur det var före, för den som inte var med. Fast det var på gott och ont.

- Ja, hur var det före?, undrar vi.

- Det var fotogen förstas. Jag var inte född på den tiden, då man använde rovolja i lamporna. Inomhus hade vi lampor som i princip såg ut som de gör idag. Stearinljus fanns men vi använde det inte så mycket till vardags. Jag tror det var för brandriskens skull!

- När vi skulle gå ut till korna, bar vi med oss s k stallyktor. Lågan var väl skyddad av glas för att inte orsaka brand.

- Men cykellyse, då?

Dagny skrattar.

- Vi var inte ute så mycket och cyklade, när det var mörkt, men gjorde vi det, så inte hade vi nå't lyse på cykeln.
- Under kriget var det karbid som gällde, fast jag kan inte komma ihåg att det användes i vårt hem. Men det hade kommit en lag, att man måste ha lyse på cykeln och då monterades det upp karbidlampor på våra cyklar. Far var fjärdingsman och senare till hälften polis och vi måste föregå med gott exempel.
- I många hem fanns det en öppen spis eller kakelugn. Vi hade varken det ena eller det andra. Far skaffade kamin i stället och den anslöts till rökgången, där kakelugnen skulle ha stått. Kanske var det av kostnadsskäl. Muren blev varm både av eldningen i spisen och i kaminen. Jag minns aldrig att vi frös! Man hade ingen brådska att tända lamporna. Vi "kura skymning" och satt där i det fallande mörkret och pratade om dagens händelser, vad man hört på byn - vi bodde ju en bit ifrån - eller vad som stått i Avestaposten, som kom tre gånger i veckan. Mor hade alltid en stickning på gång.
- Minns Du när man började installera elen? Det lär ha varit 1917 - 1918?
- Ja det stämmer bra, säger Dagny.
- Jag är född 1910 och jag var i 7-årsåldern, när vi fick el. Jag minns så väl hur det var. En montör, som hette Johansson, kom och satte upp kuloledningarna och vridkontakter. Vi tyckte det var så spännande att titta på honom. Han började med boningshuset, se'n kom ytterlampan upp - den var på hela 75 W ,- och sist ladugårdsbelysningen.
- Så kom den stora dagen, när vi fick vrida om kontakten. Plötsligt badade vårt lilla kök i ljus, som mitt på da'n när solen sken, tyckte vi. Men vad vi hade bekymmer om hur ljuset kunde komma så snabbt från kontakten till lampan i taket!
- Tog de slut nu, de där fina stunderna, när ni "kura skymning"?
- Nej, det gjorde de inte, för strömmen var dyr och det gällde att vara sparsam.
- Vad tyckte korna om det plötsliga ljuset?
- Ja, vad tyckte dom? Jag minns, att man sa att dom mådde bättre och att de började mjölka mer.
- Elektriciteten blev alltså till stor glädje och nytta. Man kunde utföra olika sysslor senare på kvällen och de mörka vinterdagarna blev på något sätt längre. Men vilka andra positiva effekter minns Du, som kom i elektrifieringens fotspår?

Dagny funderar en stund.

- Neej, jag kan inte komma på att det blev någon omedelbar utveckling med apparater och så'n't. Jag tror det var mest för ljusets skull, som vi skaffade el. Hur var det med radion? När jag tänker efter, så kom den nog före "elen" i hemmen. Det var ju en kristallmottagare, som drevs med batterier. När fick vi batterier förresten?

Plötsligt börjar Dagny skratta.

- Jag glömmer då aldrig det första åskvädret efter se'n vi fick elektrisk ström. Plötsligt stod det som en eldkvast ur ledningarna eller vad det var. Efter den upplevelsen höll vi oss undan, när åskan började mullra.

(När kom batterier och ficklampor??)

"Moster Greta (se nedan!) var distributionsföreningens första ordförande, om jag inte minns fel", berättade Dagny vid ett tillfälle

(Radions utveckling är kanske värd sitt eget kapitel. Så här berättade Dagny:

- Jag tror att Thorgrens var de första, som hade kristallmottagare men näst efter kom Moster Emma. Hon var inte min moster utan min syster Gretas mans moster, men hon fick bli "moster" för alla i Ombenning. Hela byn samlades

hos henne och i tur och ordning fick man sitta där med lurar för öronen. Efter moster Emma var det våra närmaste grannar, som skaffade sig radio. De hade t o m högtalare

- Jag minns, vilken sensation det var att lyssna till Vasaloppet men det var ju litet senare. Jag kan inte med bestämdhet säga, när vi skaffade oss radio, men det var med lurar och jag satt där och lyssnade på Sven-Olof Sandberg, som sjöng "Vintergatan", "Hälsa dem därhemma" m fl. kända visor.. - Ja, och så var det Barnens brevlåda med Farbror Sven! Far var inte särskilt glad åt mitt intresse.

Han ville sitta i fred med sina skrivelser!

Järnvägen (Krylbo-Örebrobanan)

År 1896 påbörjades den utredning som påföljande år ledde fram till riksdagsbeslut om anläggande av statsbanan från Krylbo till Örebro. Tanken på en järnväg genom Bergslagen hade funnits sedan decennier tillbaka. Ett alternativ till banans slutliga sträckning var att förlägga den längre söderut, genom Västerfärnebo, söder om sjön Åmänningen samt vidare genom Färna till Sällinge, ett kortare och billigare alternativ. Det berättas enligt gammalt att bönderna i Västerfärnebo motsatte sig dessa planer. Man befarade att det skulle leda till försämrade inkomster av forkörningar. Andra lokala intressen, där Fagersta Bruks var tungt vägande, bidrog till att banan anlades norr om Åmänningen.

Enligt Kungl.Maj:ts brev av den 22 december 1897 framgår alla de skyldigheter som berörda landsting, kommuner och enskilda hade att leva upp till i samband med järnvägsbyggandet.

I januari år 1898 påbörjades anläggningsarbetet och den 1 juli år 1900 kunde banan öppnas för allmän trafik. Den högtidliga invigningen förrättades av dåvarande Kronprins Gustav ,den 11 december 1900.

I ett svarsbrev av den 23 juni 1899 från den projektansvarige Anders Fraenkel till –Delegarne i Ombenning hyttebacke– framgår bl.a. att slag från hyttan i Ombenning använts vid järnvägsbygget.

De boende längs den nya järnvägen påverkades på olika sätt av den aktivitet som rådde under uppbyggnadstiden. Alla tillgängliga logimöjligheter och andra utrymmen utnyttjades av anläggningsmanskapat.

Bengt Hellström (80) kan berätta att hans föräldrar hade enbart positiva saker att säga om rallare de kom i kontakt med. Andra källor talar om slagsmål och supande. Torsten Olsson omnämner i sin bok "Norbergsbanorna" att ett antal extrakonstaplar, varav två med placering i Snytsbo, en i Krylbo och en i Ängelsberg, skulle upprätthålla ordningen under den aktuella tiden.

Medaljen har även en baksida. Med järnvägens tillkomst följde risken för bränder intill banan, orsakade av "tjuvbromsande" vagnar och gnistregn från ångloken. Den senare orsaken försvann i och med elektrifieringen i mitten av 1930-talet. I samband med dessa bränder har byborna ställt upp mangrant med vattenhinkar och lövruskor för att bekämpa elden.

Under juli månad 1971 inträffade den skogsbrand, orsakad av ett tjuvbromsande tåg, som haft störst omfattning. Cirka 70 hektar skogsmark brandhärjades då, söder om Sundbo Dammsjö.

Ombenning, anhalt för tågresenärer

I bevarade handlingar (avskrifter) från 10 april samt 30 maj 1901 framgår att A.G.Andersson m.fl. i Ombenning boende personer i skrivelse den 20 januari samma år till "Kongl.Styrelsen" inkommit med begäran om tillstånd till anläggning av en hållplats vid Ombenning.

Efter att distriktsförvaltningen vid Krylbo-Örebrobanan lämnat sitt bifall har "Kongl.Styrelsen" medgivit sökanden att utföra anläggningen enligt godkänd ritning och under vissa villkor.

Villkoren är redovisade i följande kontraktsavskrift.

K O N T R A K T

Emellan Kongl.Jernvägsstyrelsen, å ena samt A.G.Andersson, Per Pettersson, Otto Nilsson och Alb Thorgren, alla i Ombenning, angående tillstånd att anlägga en hållplats vid Ombenning mellan Snyten och Vestanfors stationer.

§ 1

Kongl.Jernvägsstyrelsen medgifver härmed ofvanbemälda personer rätt att i enlighet med bifogade ritning anlägga en hållplats vid Ombenning mellan Snyten och Vestanfors stationer å bandelen Krylbo-Örebro.

§ 2

I fråga om hållplatsens ordnande iakttages:

Att Statens Jernvägar icke drabbas af några som helst kostnader för anläggningen ;

Att å platsen uppföres en med eldstad försedd expeditions – och väntkur enligt af bandirektören godkänd ritning samt en minst 30 meter lång personplattform jemte en flaggstång ;

Att vid dessa arbetens utförande de föreskrifter som meddelas af vederbörande bandirektör, lända till efterrättelse ;

Att sådana arbeten, hvilkas utförande kunna under arbetstiden menligt inverka på trafiksäkerheten å banan, skola, utan att Statens Jernvägars kassa derigenom betungas, utföras genom banbefällets försorg ;

§ 3

Anläggningen skall i sin helhet efter afsyning och godkännande af bandirektören med full eganderätt öfverlemnas till Kongl.Styrelsen, som derefter äger att med vissa af Kongl.Styrelsen bestämda tåg trafikera hållplatsen, äfvensom att ombesörja och bekosta densammas underhåll så länge den enligt Kongl.Styrelsens bepröfvande hålles öppen för trafik ;

§ 4

Anläggningen skall vara till afsyning färdig före den 1 augusti innevarande år vid äfventyr eljest att, det nu lemnade medgifvandet anses förfallet ;

§ 5

Hållplatsen skall i trafikhänseende stå under stationsföreståndarens i Snyten uppsigt och biljettförsäljningen ombesörjas af någon i Statens Jernvägars tjänst anställd person ;

§ 6

Vid hållplatsen skola endast försäljas 3 dje klassens biljetter till Snyten och Vestanfors stationer till pris beräknade efter verkliga afstånden, med iakttagande af taxans bestämmelser rörande minimiafgiften samt med rättighet för resande hvilken innehar två biljetter, att göra resan i 2 dra klassens vagn, derest sådan i tåget medföres ;

§ 7

Intet annat gods än af de resande i vagnarna medfördt resgods må till och från hållplatsen medtagas å bantågen ;

§ 8

Kongl.Styrelsen äger att tre månader efter därom när som helst gjord uppsägning indraga hållplatsen

§ 9

Om eld skulle göra skada å hållplatsen befintlig lösegendom, som icke tillhör hållplatsen, må statsverket icke för sådan skada göras ansvarigt eller drabbas af ersättningskyldighet.

§ 10

Skulle i öfrigt tvist uppstå angående tolkningen af detta kontrakt eller tillämpningen af detsamma skall tvisten ej hänskjutas till domstols pröfning, utan uppgöras af gode män på sätt i lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 stadgas.

§ 11

Detta kontrakt får icke utan Distriktsförvaltningens medgifvande på någon annan öfverlåtas.

§ 12

Af detta kontrakt äro två lika lydande exemplar utväxlade och underskrifna. Göteborg den 30 maj 1901.

För Kongl. Jernvägsstyrelsen A.G.Andersson

 Per Pettersson
På II Distriktsförvaltningens vägnar Otto Jacobi
/ Georg Jacobi Otto Nilsson
 Alb Thorgren

Samtliga namnteckningar bevittnas af

A.Jönsson Gustaf Thorgren
Hemmansägare i Örbeck Hemmansägare i Ombenning

Delgifves Banningeniören Örebro-Krylbo

Gbg den 14 juni 1901

Oscar Wickman

D:nr 85

Anhalten togs i bruk den 5 augusti 1901 och man kan anta att Ombenningborna gladdes åt sin lilla "station".

I familjen Wahlfeldts ägo finns bevarad en kassabok för Ombennings byalag, åren 1942 till 1956, samt protokoll från sammanträden med delägarna i Ombennings bys gemensamma mark, benämnd Hyttbacken. Under denna tid har årligen uttagits en avgift av 15 kronor avseende elbelysning längs anhaltsvägen samt ett mindre belopp för glödlampor till dito.

Huggen, torr ved för anhaltens vinterbehov ordnades genom byalagets försorg. Dessutom skulle alla hjälpa till med underhåll av vägen till anhalten, utan ersättning. Efter att meningsskiljaktigheter uppstått beträffande disponering av den gemensamma kassan, beslöts vid årsmötet i mars 1948 att kassan skulle delas i två delar. Gränsen mellan de två skulle utgöras av Flytbäcken.

Av "Sveriges Kommunikationer, årgång 1958" framgår att fyra år innan anhalten drogs in, fanns fortfarande möjlighet att resa med tåg tre gånger dagligen i vardera riktningen på följande tider:

Från Krylbo mot Örebro med ungefärlig ankomst till Ombenning kl 7:53, 17:18, 20:01

Från Örebro mot Krylbo med ungefärlig ankomst till Ombenning kl. 9:20, 13:58, 21:22

Tågen stannade vid behov för resandes av- och påstigande. Trafiken krävde passning av ansvarig person vid varje tågtid.

Exempel på biljettpriser:

Till Snyten ToR 2:a klass 1:40 kr

Till Fagersta C ToR 2:a klass 2:--

Rationaliseringssträvanden hos SJ och den ökande privatbilismen var sannolikt orsak till att anhalten drogs in, den 31 oktober 1962.

Gustav Johansson i Ombenning var en person som gärna nyttjade tåget. Åtskilliga gånger under 1940-talet sågs han anlända till Snyten med tåg för att sedan gå den sista kilometern till Snytsbo, för att hjälpa det gamla hemmansägarparet Lövgren med deras sysslor.

Bengt H. minns med glädje tågresa till Örebro för att besöka släkten och likaså när han tillsammans med systemen Anna-Lisa tog tåget till Västanfors för att se på affärernas julskyltning. I Birgit Wahlfeldts almanacka för år 1962, närmare bestämt den 24 april, finns noggrant antecknat om en nöjesresa med tåg till Krylbo tillsammans med barnen och farmor Tilan. Med avresa kl.14 och återkomst kl.17.

Även Dagny Asp, sedan länge boende i Avesta, erinrar sig när hon tillsammans med barnen reste med tåg från Krylbo för att besöka sin far, Axel Lönnkvist i Ombenning.

Förutom anhaltens egentliga funktion i resande-och postsammanhang blev det även en träffpunkt för ortens ungdomar, i likhet med dåtidens järnvägsstationer. Särskilt under beredskapsåren på 1940-talet när ett antal unga luftbevakningslottor var förlagda vid Erikssons gård (nuvarande Holmströms). Då lockades traktens cykelburna ynglingar att trampa till Ombenning för att söka kontakt med dom käcka "tornsvalorna". Anhalten blev den naturliga mötesplatsen även vid dessa tillfällen.

Anhalten som postkontor

Rolf Lundh

Postadressen var Ombenning, SNYTEN

Brevlådan vid anhalten tömdes av ansvarig person, som placerade avgående post i en väska vilken vidarebefordrades med postförande tåg till Snyten. Ankommande post (via Snyten) lämpades av från tåget under gång, efter lätt inbromsning, om inga resande krävde tågstopp.

Bemanningen sköttes under tidigt 1900-tal av Maria Engström, från 1920 talet av Anna Andersson, under 1940-talet av Gulli Andersson, därefter av Hulda Johansson och senare av Gustav Johansson.

Den ganska omilda hanteringen av postväskan gjorde att den närboende skomakaren Axel Nilsson inte så sällan fick laga skador på väskan. Vid de tillfällen väskan innehöll ömtåligt gods, apoteksvaror och liknande, gällde det för posthanteraren vid Snytens station att informera tågpersonalen om detta. Missöden inträffade emellanåt. Varje familj i byn hade sin veckovisa hämtning och utdelning av ankommande post.

I handskrivna brev, daterade i slutet av 1943, från Sigrid Källström till Valfrid Wahlfeldt i Ombenning kan läsas om den oro för indragning av platsvaktstjänsten och därmed posthanteringen, som uppstod när dåvarande platsvakten sagt upp sin anställning.

Platsvakten hade vid denna tid en månadslön på 27:50 från järnvägen och cirka 20 kronor från postverket

Sigrid Källström, ursprungligen från Ombenning där hon fortfarande ägde en fastighet, syns ha varit en handlingskraftig kvinna. Efter att hon först skriftligen kontaktat Järnvägsstyrelsen, därefter per telefon, stegade hon upp till överinspektör Marklund och berättade för honom hur angeläget det var för de boende i Ombenning att få behålla sin postgång som hittills Marklund, som var tämligen obekant med rådande förhållande, lovade att saken skulle utredas och återkom en tid senare med det lugnande beskedet att posthanteringen skulle fortsätta som tidigare. Slutet gott allting gott!

Källor:

1. Torsten Olsson, "Norbergsbanorna"
 2. Sveriges Järnvägmuseums Arkiv, Gävle
 3. Sveriges Kommunikationer, 1958
 4. Karbenning Bygdeblad
 5. Westmanlands Läns Tidning
 6. Kongl. Järnvägsstyrelsen
 7. Enskilda meddelare:
 1. Eric Alé
 2. Anna-Lisa Bruce
 3. Bengt Hellström
 4. Rolf Lundh
 5. Birgit Wahlfeldt
-

Skiftet i väster Ombenning

Birgitta Holmström

1825 bestod väster Ombenning av två gårdar.

1837 delades den största gården och blev nuvarande Ale's och Amnéus; troligtvis uppföres Ale's bostadshus i samband därmed.

1865 genomfördes laga skiftet och därefter flyttades Amnéus gård från platsen mellan Holmströms och Ale till nuvarande plats.

Ale's gård

Omkring 1870 såldes Ale's gård till Fagersta bruk och blev arrendegård.

På 1930-talet köpte Karl Hedin gården och omkring 1970 styckade sonen Lars av husen med tomt, som då såldes till Ale's. Jorden förvärvades av Holmströms. Skogen äger Hedin fortfarande. 2001 såldes gården till Nils Holmström och Lena Marie Burman.

Som kuriosum kan nämnas att nuvarande ägaren Nils Holmström är släkt i rakt nedstigande led med en Catarina Andersdotter som föddes på samma gård 1793.

Amnéus gård

Skogen som hörde till Amnéus gård äger också Hedins, Jorden och ekonomibygnaderna sammanfördes med nuvarande Holmströms ägor i slutet av 1940-talet. Några år i början av 1950-talet bedrevs pensionatsrörelse på gården av Sonja Gustavsson. Senare ägare har varit Karl Hedin, Olle Thomas, och från 1976 Amnéus.

Holmströms gård.

Holmströms mangårdsbyggnad är uppförd av Gustav Thorgren d.ä på den gamla grunden 1878. Sonen Gustav sålde gården på 1920-talet till Axel H Eriksson, vars son Sven övertog den 1941. Gården såldes vidare 1959 till Nils-Åke Holmström, och sedan 1991 är sönerna Mats och Nils Holmström ägare.

Laga skiftet i Öster Ombenning

Åke Ljungkvist

Den 28 oktober 1850 inställde sig vice Commissionlantmätaren C.R. Zettergren i Öster Ombenning för att börja förrätta Laga skifte. Ansökan om skiftet hade skickats till Västerås Slott i augusti samma år. Landshövding F.O.

Silverstolpe hade mottagit denna ansökan och förordnat Zettergren som skiftesförrättare. De som ansökt om skiftet var de självägande bönderna Anders Persson, Johan Wåhlin, Pehr Jansson och Eric Jansson. Anders var gift med Erics syster Chatarina, Johan var gift med Anders syster Sofia, Pehr var gift med Erics syster Britta.

Per Mattsson Thorgren hade inte skrivit under ansökan om skiftet. Inte heller hade ägarna till de tre arrendegårdarna som fanns i byn skrivit på ansökan. Till detta första sammanträde i Ombenning hade två gode män kallats, nämligen hemmansägaren Jan Ersson i Finnbo och fördelsmannen Per Ersson i Broarna.

Öster Ombenning betecknades som ett helt hemman, fördelat på följande sätt:

Per Mattsson Thorgren 1/6 hemman (= 4/24)

Anders Persson 1/6 hemman (= 4/24)

Nämndeman Pehr Jansson 1/8 hemman (= 3/24)

Eric Jansson 1/8 hemman (= 3/24)

Johan Wåhlin 1/12 hemman (= 2/24)

Brukspatron G.C.Timm 1/3 hemman (= 8/24)

(S:a 24/24)

Hur skulle nu omfördelningen gå till? Den gamla kartan från 1698 förevisades. Den var gjord av Petrus Simming. I protokollet står om denna karta "Alldenstund denna är så urgammal, att den för Laga skiftet ej äger full noggrannhet.....". Man insåg att man måste mäta upp all mark på nytt. Det beslutades att sjöarna skulle mätas på isen "instundande" vinter, och mätningen av marken finge uppskjutas till våren och sommaren. Tydligt behövdes det ganska lång tid för denna uppmätning.

Nästa protokoll är nämligen från 1 augusti 1853. Då inställde sig lantmätaren på nytt i Öster Ombenning. Gode mannen Per Ersson i Broarna hade nu bytts ut mot bergsmannen Olof Öström i Norbergsby. Kanske hade Per dött under tiden? Nu skulle byns yttre gränser kontrolleras. Kungörelse hade gått ut i Karbenning och Norbergs kyrkor, liksom i Västervåla kyrka. Omgivande byar var, och är även idag Väster Ombenning och Lifsdal, Blomdal "med dess avgärda hemman Blomdals Ön och Gullbo", samt Snytsbo. Likaså gränisar Öster Ombenning till Engelsberg inom Väster Våla socken. Kartor över Engelsberg, Snytsbo och Blomdal förevisades av bruksinspektören C.W. Rudberg. Bergsmännen Anders Ersson och Anders Olsson från Väster Ombenning hade inte sin "urgamla" karta med sig. Bergsmännen i Lifsdal hade inte ens hörsammat kallelsen till detta möte.

Man kom efter en del diskussioner överens om de yttre gränserna.

Om man granskar de gamla kartorna från 1698 så finns det ganska stora skogsområden; ett norr om Dammsjön och ett söder om Flaxtjärn, som varit omtvistade. Dessa båda områden har hävdats, (pretenderats) från Ö. Ombenning och Lifsdal, respektive från Ö. Ombenning och Engelsberg under lång tid. Enligt skiftesprotokollet ser det ut som om Ombenning förlorade i båda fallen. Gränserna fastställdes alltså vid denna förrättning, Ett par små avvikelser avhandlades, en vid Gullbogrinden och en söder om Flaxtjärn vid Skogseldbrändröset.

Parterna förlikades i båda dessa fall. Gränsen mellan de två Ombenning-byarna blev som förut "Gisslarebäcken ifrån Dammsjön till sjön Åmänningen, med alla dess bukter och krokar" Öster Ombenning byamän hade först begärt att räta ut gränsen genom ägoutbyte, men vid närmare eftertanke avstått från denna begäran, "enär bäcken i sådant fall skulle komma att blifwa öfwerskuren på mångfaldiga ställen".

Nästa dag, den andra augusti 1853, fortsatte arbetet med "ägogradering". Åkerjorden skulle taxeras efter dess "godhet". Marken skulle indelas i inrösningsjord och avrösningsjord, Inrösningsjord betecknades "all åker och slog samt alla uppodlade wretar och till slog tjenlige backar och swaar i Inegorne, men öppna skogen med alla mossar derå äfven som alla hagar och till slog eller odling otjenlig mark beräknas såsom afrösningsjord".

Innan bytomterna kan uppmätas måste en marktransaktion från 1839 regleras. Johan Wåhlin förevisar en köpehandling på en stenbacke. Bakgrunden är att Jan och Eric Olssöner har sålt denna stenbacke till Johan Wåhlin för "Tjuggu Riksdaller i Svenska Banco Sedlar". Wåhlin har med hårt arbete uppodlat denna backe till några potatisland. Backen benämns Gröntäppan och "innehåller i längd 68 famnar och på mitten 14 famnars bred". Denna backe är Anders Åkerströms gräsmatta.

Nu oroar sig Olssönernas efterträdare Eric och Per Jansson att deras gårdar inte skall tilldelas "all den jord hwarföre de erlägga skatt". Wåhlin vill gärna behålla sitt med mycken möda uppodlade potatisland även efter skiftet. Kompromissen blir att Eric och Per betalar tillbaka de 20 riksdalerna till Wåhlin mot att de i gengäld får avrösningsjord från Wåhlin motsvarande omtalade stenbacke.

Det visar sig under taxeringen att byamännen inte alltid så noga vet var de gamla gränserna går och vilka markplättar de med rätta äger. Det är därmed omöjligt att upprätta någon "Hädförteckning" utifrån de urgamla kartorna och utifrån jordägarnas egna uppgifter. Man kommer därför överens om att de tidigare nämnda hemmanstalen helt och fullt får gälla för den nya fördelningen. Något Storskifte eller Enskifte har tydligen aldrig genomförts. De gamla kartorna är bara "skattekartor".

Erforderliga undantag av oskiftad mark bestäms: slaggplats, lertag, kvarnplats, lastageplats, linsänkingsplats, plats för torkning av fiskenät. Vägar och avloppsdiken undantas också.

Taxeringen tar tydligen ett par år. 1855, den 21 maj, skrivs nästa protokoll. Den slingrande bäcken mellan byarna har inte gett bönderna någon ro. De har nu kommit fram till att tukta bäcken genom Trätsängen genom att gemensamt gräva "ett dike till två alnars bredd uti dagen för att derigenom leda bäcken att å detta ställe få rätare riktning"

Under två majdagar företas besiktning av byns åbyggnader. Den tredje dagen är besiktningsprotokollet redan färdigt och uppläses för byborna. I skifteshandlingarna utgör husbeskrivningen arton hela sidor, Allt är bedömt och uppmätt, alla stockvarv räknade. Om man betänker att var och en av de åtta gårdarna hade cirka tjugo olika hus, så är det ett imponerande arbete på två dagar.

Nästa steg i skiftesarbetet måste ha varit mycket känsligt. Då skulle det bestämmas vilka som måste lämna den gamla byplatsen och flytta alla sina tjugo hus. Utflyttningen var betingad av flera skäl. Den täta träbebyggelsen var ju ytterst sårbar vid brand. Att ha sin gårdsplats nära sina åkrar var ju också en central tanke i skiftesförrättningen.

Enligt protokollet "ansågs att Pehr Janssons, Abraham Anderssons, Mats Matssons och Eric Danielssons gårdar, alla böra ifrån byn utflytta, hwaremot Eric Jansson, Johan Wåhlin, Per Matsson och Anders Persson huvudsakligen få kvarbo". Alla tre arrendegårdarna döms alltså till utflyttning. Den självägande bonden Pehr Jansson måste visserligen också flytta, om än bara cirka femtio meter.

De nya boplatserna för de som helt måste lämna byn, fördelades på följande sätt: "Genom lottning emellan Landbönderna bestämdes dessa skiften sålunda: att Mats Matsson bekommer Bowallskiftet med Byggnadsplats i Sänkängswreten; Abraham Andersson i Flytesskiftet med Byggnadsplats i Dahlbacken och Jan Eric Danielsson i Fallflytsskiftet med utsedd Byggnadsplats vid Fallflyte".

De olika gårdarna får nya skiften så nära sina byggnadsplatser som möjligt. Ett par gårdar får sin mark i bara två skiften. De övriga får ägandet utspritt på tre skiften. Alla gårdar i gamla bykärnan får speciella hagskiften ner mot Åmanningen.

En noggrann värdering av utflyttningskostnaderna genomförs, och var och en skall bidra efter sitt hemmanstal. Utflyttningen skall vara genomförd inom sex år.

Den 24 september 1856 kallades till nytt sammanträde för att göra en ny fördelning av stängselskyldigheten. Här speglar protokollet verklig rättrådighet. Väster Ombenning byamän är ej kallade i rätt tid och tillfrågas därför om mötet ändå kan äga rum. Gamle Hans Andersson från Väster Ombenning lider av "ofärdighet" och kan ej komma till mötet. Då "begåvo sig gode männen Olof Öström och Jan Persson till bemålde Hans Andersson, hwilken i deras närvaro förklarade det han emot kallelsen intet hade att inwända, utan att Stängseldelningen skulle få företagas i likhet med som om laga kallelse blifwit utfärdad".

Skolan

Bromsbo skola

Från stämmoprotokoll 1851 framgår att skolan var "ambulerande": Läraren flyttade från by till by, enligt fastställt schema. (Ombenning, Folkhyttan, Vretarne), undervisningen skedde på någon gård i byn, och byamännen åtog sig att överföra skolmaterielen från den ena platsen till den andra. Läraren hette då Gäfvert.

Ett protokoll från den 18 augusti 1851 berättar: På skollärarens, genom ordförande prosten Iverus, framställda förfrågan om han till undvikande av besvär med egen kokning i Ombenning kunde få på billiga villkor hos var och en av de nio grannarna erhålla sex tarvliga middagar under varje termin, svarades att hemmansägarna och åboarna i Ombenning ville sig framdeles häröver utlåta och bestämma, sedan de sinsemellan rådgjort om detta ärende.

I gamla protokoll om skolväsendet i Västervåla socken finns Bromsbo nämnt vid en kyrkostämma 21/121874. Då skulle bl.a. nya småskolor inrättas i Bondfallet och Bromsbo.

Ett gammalt nedlagt skolhus i Trummelsberg återuppstod i ny form i Bromsbo, dit det flyttades 1915. Det blev vaktmästarbostad och slöjdsal.

År 1925 fanns det totalt sex skolor i socknen. Lärarkåren bestod av åtta lärare och sju lärarinnor. Sedan har det ju snabbt gått utför med elever och skolor i socknen.....

Under åren har varierande antal elever härjat i skolan, och ibland har upp till fem klasser undervisats i samma klassrum...

När skolan lades ner efter vårterminen 1969, har lokalerna utnyttjats dels som "ungdomsgård" för Engelsbergsbarnen, och dels som vävstuga. Till allas stora sorg revs byggnaderna år..... Kvar finns endast tre stora träd, ekar säger några, men formen är poppelns (ekpoppel?) Det berättas att när dessa träd planterades troligen ca 1930), grävdes ner tre flaskor, en under varje träd, innehållande en lapp med tjänstgörande lärares namn: Hanna Thorgren, Lisa Jelin, Johan Palme.

Den vanliga skolvägen till Bromsbo

Åke Ljungkvist

På hösten 1950 började jag i första klass i Bromsbo skola. Lärarinnan hette Svea Sundelin. Hon var bonddotter från Ångermanland. På nedre botten i det som tidigare hade varit småskola hade hon sin lägenhet.

Skolvägen var ungefär tre kilometer. Första kilometerstolpen (9 km) stod, och står nu igen, vid en rönn ca 100 meter före Röda ladan på Ombenning gårde. Stenen kom tillbaka för några år sedan efter att ha legat vid bäcktrumman i åtskilliga år.

Nästa kilometerstolpe står mittför Hopsvedet en bit bortom Erlands. Den stenen kom helt bort vid dikning av vägen. Den är nu med hjälp av Vägverket ersatt av en nygammal sten från ett broräcke i Norberg ("10 km"). Den gamla stenen gick inte att återfinna. Ingegerd Wahlfeldt kunde exakt tala om var den gamla hade stått. Den tredje kilometerstenen står vid Lövkula, Den är också ersatt av en "nygammal" sten från Norberg ("11 km")

När jag cyklade, åkte spark eller gick till skolan var dessa stenar viktiga hållpunkter. Det fanns och finns också ett annat system att dela in vägsträckan på. Det är fjärdingsvägsstolparna från 1875. En fjärdingsväg är 2,5 km. Den första står mittemot Röda Ladan. Den stenen står nu på fel sida. (Alla andra står på vänster sida om man åker mot Ängelsberg.) Det har sin förklaring: Tidigare stod stenen lite längre bort i innerkurvan på vänster hand. Någon gång i början av 1960-talet kom en långtradare med last av masonitskivor körande söderifrån mot Ombenning. Bilen råkade i sladd och gick av vägen på fel sida. Rakt över fjärdingsvägs-stenen och långt ut på åkern bar det av innan ekipaget stannade. Järnplattan på stenen slogs rakt av, och allt hamnade ute på åkern. Folkskolläraren Sixten Thorén kom några dagar senare vägen förbi och satte genast igång med att få Vägstyrelsen att återställa stenen. Han tyckte då att stenen skulle stå säkrare på sin nuvarande plats mittemot ladan. Det är dock inte den ursprungliga platsen.

Nästa fjärdingsvägstolpe står bortanför Bromsbo och hade alltså ingen betydelse för min skolväg.

På vintern kunde Ombenning gärde vara mycket svårframkomligt, och då kunde "genvägen" vara ett bra alternativ. Jag återkommer till denna genväg längre fram.

Vad kunde man då möta på väg till och från skolan? Några som stadigt trafikerade vägen var mjölkbil, plogbil och bussar. Både de röda bussarna från Färnebo och de blå från Virsbo gick sina dagliga turer, åtminstone långt in på 50-talet. Höst och vår fanns också Wahlfeldts kor på vägen. De var på väg till sina beten i Såghagen, Wedkärrshagen eller Emmas hage. Vi motade också våra kor till vår Wedkärrshage. Nilssons hade slutat att mota sina kor till Sjövretshagen.

Ibland kunde jag också möta kor i "fel" riktning. Då var det banvakten Molander och hans hushållerska Ruth som var på väg till tjuren med en av sina två kullkor. Tjuren fanns hos Emil Pettersson i byn. Ruth ledde kon och Molander gick efter. Ett annat "koledarpar" var Kantar Karlsson, med sin fru Albertina. Då var tågordningen tvärsom, Karlsson före kon och Albertina efter.

Genvägen till Bromsbo

Genvägen kunde jag bara använda på vintern, och då med skidor. Den var inte plogad och gick delvis genom skogen. Första följer den "gatan" dvs gamla landsvägen till Engelsbergs Bruk. Den går förbi Hellströms ladugård med den omtalade Fäkällaren. Där vattnades korna på väg hem från hagbetena. Den går vidare uppför backen mot Per-Augusts och Tildas stuga högst upp i backen. Mittemot deras stuga ligger Mats Matsmors tomt med ett äppelträd och ett stort päronträd. Päronträdet bar ofta mycket frukt och frampå hösten smakade dessa päron alldeles utmärkt. Efter en utförsbacke kommer vägen fram till Bondsvedet och svänger där till höger ??? utefter åkern. När vägen lämnar Bondsvedet går den över Flytbäcken. Bron var av trä ända in på 60-talet.

Efter några hundra meter kom jag fram till lillstugan i Flyte. Denna stuga är nämnda Mats Matsmors stuga, som flyttades till Flyte på 1920-talet. Så här långs kunde vägen vara både plogad och körd. Efter stugan svänger vägen in till höger i Hellströms hage och går genom djup granskog. Här var vägen oftast bara körd på eftervintern, då Hellströms hade börjat köra hem hö från sina tre lador i utägorna. Efter granskogen öppnar sig skogen och man kommer fram till en utäga som heter Trollmossen.

Nästa utäga heter Skräpdalen och ännu står den vackra, gråa ladan kvar där.

Lite längre fram ligger Wahlfeldts Nyrönningsslada med sitt "moderna" takfall. Den har nämligen bara ett tak utannock.

Skidspåret gick sedan rakt över Nyrönningen och vidare genom Ture Nilssons hage fram till Lövkula. Där kom jag ut på landsvägen, och hade då en halv kilometer kvar till Bromsbo. Från Lövkula fick jag sällskap med min skolkamrat Björn Johansson. Det kändes tryggt att komma i sällskap till skolan.

På eftermiddagarna när jag åkte ensam genom skogen kunde det ibland kännas lite kusligt. Men jag minns inte att jag var rädd. Skogen gav mig, och ger mig oftast fortfarande, en känsla av att vara ombonad.

Samtal om skolan

Roland Pettersson (vaktmästarson) berättar:

Skolans mark ägdes av bruket (ingen fick köpa – ”ingen släpptes in”) och kommunen arrenderade så länge skolan var i bruk. Därför revs husen senare.

Vaktmästarbostaden låg på andra sidan vägen från skolhuset räknat, och där låg även elevernas avtråde. I vaktmästarbostaden fanns även en slöjdsal (det gamla skolhuset från Trummelsberg!); den användes aldrig under Rolands tid som elev (han är född ca 1930 och familjen flyttade till Bromsbo när Roland gick i 5:e klass), men hyvelbänkar mm fanns kvar.

Alla hämtade vatten ur pumpen på skolan (vatten drogs in under kriget, då även en vattentoalett installerades i lärarbostaden) och det fanns en jordkällare som delades med lärarbostaden.

Skolhuset var egentligen två sammanbyggda hus, där det ena var lärarbostad.

Dessutom fanns ytterligare ett hus vid skolan med två lägenheter (för lärare eller pensionerade sådana)

Själva skolhusets entré användes för flera ändamål: kapprum, omklädningsrum för gymnastik (någon särskild gymnastiksal fanns inte utan man var utomhus, eller –ja i entrén! – ribbstolar efter väggarna!) och som matsal (långväga elever hade mjölk- i ”patentflaskor” och smörgås med sig, övriga gick hem och åt) sedan kom man in i själva skolsalen. Från entrén ledde en trappa upp till övervåningen. Ett litet förrum, sedan ytterligare en skolsal, för småskolan.

Inne i skolsalarna förvarades allt som i ”moderna” skolor finns i särskilda rum: uppstoppade djur, kartställ, ”bibliotek”

Man hade inte någon särskild gymnastiklärare, utan det sköttes av den ordinarie fröken (för Rolands del Hanna Thorgren).

Bredvid skolgården fanns en skolträdgård där eleverna hade varsin lott, som skulle rensas. Ibland måste detta ske på kvällarna.

Vaktmästarens arbete var att hålla snyggt på gården, samt att elda. Man fick hjälp vedhuggnig av ”skolfrökens” man (Alfred Thorgren). Så småningom installerades en oljepanna.

Några föräldramöten minns inte Roland att det förekom på hans tid, ej heller några skolskjutsar,

Samtal med f.d. eleverna Sören Öberg, Larseric Wahlfeldt, f.d. läraren Ellen Hammarström

Sören gick i Bromsbo skola 1963-67 (klass 1-5), sedan i Virsbo skola. Svea Sundelin var lärare i småskolan, sedan var Ellen Hammarström pojkarnas lärare. I ”naturlära” undervisades ”på plats”, dvs. man gick ut, tittade på träd, djur (en huggorm!) På den fina skolgården, med en bäck rakt över, där man kunde bygga vattenhjul på våarna fanns flera fruktträd bakom skolhuset. Pojkarna mindes hur en älg kom och mumsade på ett äppelträd och Svea Sundelin gick ut för att skrämman iväg den, men blev själv skrämmd.

På dasset, som låg på andra sidan vägen minns man pappret, små fyrkantiga, hala, spridda över hela dasset. Senare byggdes ett nytt, men fortfarande torrass, på samma sida vägen som skolan (”det var bara lärarna som hade WC”)

Skolmaten kom i kantiner från Virsbo; hade tidigare lagats på skolan. Nu fanns en matsal, och slöjdsal närmare, i det som tidigare hade varit lärarbostad (Palmes?)

Barnen från Ombenning fick nu åka skolskjuts (gränsen för att få detta var 3 km).

Ellen, som kom från Gotland och stora klasser, tyckte att det var fantastiskt att komma till en liten gullig byskola med ca 20 elever i en 3-4:a ”Mycket snälla barn – änglar – i alla fall flickorna även om dom var lite ängsliga - var jag för sträng? Pojkarna var också bra, ville verkligen lära sig, även om dom slogs ibland.

Ellen undervisade i alla ämnen utom musik eller syslöjd. Syslöjden sköttes av Hjördis Gustavsson. Musiken, och träslöjden för pojkarna av en lärare som hade en 5-6:a i Sörby skola i Västervåla, Gillis Andersson. I stället tog Ellen hand om historieundervisningen i Gillis' klass...

Senare kom lärare från Fagersta en gång per vecka och skötte slöjdundervisningen för både pojkarna och flickorna.

Man gjorde utflykter, till bl a Landsberget och några föräldrar brukade följa med. En skolresa per läsår, till Furuvik, Västerås, Uppsala.

En gång per månad for man till Hallstahammar eller Avesta för att bada. Särskilda "tvätterskor" kontrollerade att man var ren överallt. Gillis Andersson var med pojkarna i bastun, och de hade stor respekt för honom och vågade inte protestera när det blev för varmt (107 grader!)

På rasterna lekte man som barn har gjort i alla tider: pojkarna lekte med bilar och gjorde bilbanor i sandlådan (längdhoppsgropen!), man lekte "indianer och vita", burken....

När rasten var slut ringdes det in med en handklocka, som någon av eleverna fick förtroendet att sköta.

En gång per år var det läkarundersökning i skolan, i lärarrummet. Syster Nanny kom och pojkarna minns "vaccinationskön".

Skolminnen, utdrag ur Dagny Asps "memoarer"

Kristina och Karl-Erik Kristina Alfredsdotter

Så var det dags för mej att börja skolan men vägen dit var lång 3 fjärdingväg, sas det, och det måste väl betyda 7,5 km. Alltför lång för en liten 7-åring. Men det var bara att traska iväg i snö och kyla. Men om termometern kröp ned till minus 20-25 grader, då fick vi inte gå, då tog mor oss hemma.

Varken pojkar eller flickor hade långbyxor som skydd på benen då vi pulsade i snön. Flickorna hade kjolar och pojkarna kortbyxor, Vi hade livstycken med strumpeband som höll uppe strumporna, som gick ett stycke ovanför knät i bästa fall. Det blev alltid ett stycke mellan underbyxorna eller kalsongerna. Jag undrar om sena tiders barn kan förstå hur det kändes att pulsa i snön med en bra bit av låret bart? Men sånt dör man inte av, utan vi härdades tidigt i livet.

Min "fröken" i 1:a och 2:a klass var väldigt snäll. Hon hette Tyra Tengström och minnet av henne värmer mitt hjärta.

Men jag har också minnen av "småskolan" som sitter djupt. Vi slutade skolan 1 tim. tidigare än de högre klasserna och jag var ensam flicka, men tyvärr fanns det flera pojkar från byn som slutade samtidigt. Vägen gick genom en skogsdunge, och där låg de i försåt. De hade brutit lövruskor som de sen doppade i ett lerigt dike och stänkte mej full med lervatten. Det hände också att de kastade sten på mej. Jag var livrädd och att skvallra i skolan gick ju inte an.

Vi började alltid vår skoldag med att sjunga psalmen "Din klara sol går åter opp" och slutade med "Så går en dag än från vår tid". Jag kan än känna skräcken och ångesten då jag hör den melodin. Sista timmen som normalt är efterlängtat av alla skolbarn var för mej en mardröm. Jag visste ju vad som väntade----!

Jag kan inte minnas att jag talade om för mina föräldrar hur jag blev behandlad, jag skämdes väl och tyckte att jag var liten och ynkelig. Det är nog så än i dag att den mobbade har svårt att tala om för vuxna vad de blir utsatt för. Därför är det bra, då man som vuxen, med perspektiv på det hela, få tala om och "skriva av sej" vad man som barn blivit utsatt för.

Men tiden gick och de följande åren i skolan var bra, jag hade bra lärare och fick många fina kompisar. Den långa vägen var ju jobbig och man fick leva hela dagen på medhavd matsäck som bestod av smörgås och mjölk. Jag minns att vi ibland bytte smörgåsar med varandra. Det var ju spännande med kompisens smörgåspålägg.

Skidutrustning för barn var inte heller som i våra dagar. Mina skidor var norska, min far hade dem med sej från Norge, från den tiden han som skogvaktare jobbade och bodde i Stöa vid norska gränsen. De var nog bra att åka på men bindningarna var bara en läderrem att sätta foten i.

Jag minns att vi en dag hade skidutflykt i skolan och jag hade mina "laggar" med mej. Men då vi skulle starta gick remmen av på en av mina skidor. Ingen fanns som kunde laga den, så jag fick vackert stanna kvar vid skolan. Då grät jag, såna minnen sitter djupt!

Som en parentes fick jag mina första nya skidor då jag var 20 år. De var av björk, handgjorda, och de kostade 20 kr!

Sommarlovet var efterlängtat. Vilken härlig känsla på examensdagen då man fick klä sej fin och gå till skolan för sista dagen av det långa läsåret, få sitt betyg, sen få vara hemma hela långa sommar'n,

Skolminnen 1.

Kristina, då Stina-Lisa, berättar om sin första dag i skolan. "Det här är Rakel, Din skolkamrat. Ni skall sitta tillsammans" sa någon, förmodligen Rakels mamma. Solen sken och det var fint augustiväder. Jag minns också Sven Kjellberg, Gun Andersson, Bertil Segerberg, Birgit Pettersson och Birgit Sköld. Vi andra tyckte Birgit S var mallig, men samtidigt ville vi gärna vara bästis med henne. Jag minns att jag ofta var hemma hos henne och även andra flickkamrater. Birgit kom däremot aldrig hem till oss, tror jag. Hos Brandbergs och deras stora familj var jag ofta. Det var framför allt Lilly, som jag var vän med. Hon var också ofta hemma hos oss på Flyte. Vad vi lekte i "Byn", minns jag inte men hos oss blev det affär eller bondgård. Det hände ofta att vi låtsades att våra dockor var sjuka eller hade tandvärk och då blev det doktor och tandläkare, så gällde. Mina stackars dockor fick aldrig behålla sina tänder särskilt länge.

På rasterna hoppade vi hage, spelade kula eller lekte tafatt. Ole dole doff har hållit sig genom tiderna.

Rune Gäfvert gick i "Storskolan" då jag var i första klass. Jag minns att de andra inte var särskilt snälla mot honom. Jag glömmer aldrig, när en mera storväxt kamrat lyfte honom i öronen. Mobbning är inte något nytt fenomen och Karl-Erik var ett av offren.

Karl-Erik Jag minns min första skoldag mest för att jag fick ta på mig kläder, annorlunda än de vanliga och som jag inte kände mig hemma i. Vid uppropet i "Småskolan" hade jag kortbyxor och skjorta med en blommig fluga i halsen. Försök hade gjorts att få mitt ostyriga hår att bli något så när "slätkammat".

Vi var två från Ombenning, Gerhard Brandberg och jag. Jag minns också mycket väl Ingeborg Andersson, Stig Danielsson, Arne Carlström och Erik ? vars efternamn jag inte kommer på just nu. Den enda jag fortfarande har kontakt med är Arne.

Lärare på den här tiden var fröken Gelin, som jag tyckte var rätt hårdhänt. Jag råkade aldrig ut för linjalen, tror jag, men Arne berättade, att när han ätit upp sin skolmat en dag, blåste han i den tomma mjölkflaskan. Detta framkallade ett visst oljud, som inte gillades. Fröken slog honom med en linjal rätt över munnen. - De andra barnen kom från familjer anställda vid bruket eller järnvägen, mest det senare.

I mellanskolan hade vi mamma, Hanna Thorgren som lärare. Hon kallades "fröken", fast hon var gift. Det var inte roligt alla gånger att gå för sin egen mamma. Vi tyckte hon var alldeles för sträng men det kan inte heller ha varit så lätt att försöka vara rättvis, när man har egna barn i klassen, som då och då var med de andra på de rackartyg, som gjordes. Vi fick ändå ofta skulden. De andra barnen lärde sig förstås snabbt, att de kunde skylla på oss. T ex då någon lagt häftstift på en kamrats stol!!

Skolan hade ett eget bibliotek. Därifrån fick vi låna böcker med oss hem. Vi läste nätter igenom, så snart vi lärt oss tillräckligt.

På den här tiden kom det inspektorer från ?? för att kontrollera, att läroplanen följdes och att barnens utvecklingsnivå var normal efter riksgenomsnittet. Jag minns att Bromsbo höll hög kvalitet.

Vi gick i s k B2-skola, d v s två klasser undervisades i samma klassrum. En klass hade egna studier medan den andra fick lärarledd undervisning. Emellanåt måste någon elev ha enskild undervisning - alla hängde inte riktigt med. Vi fick då hjälpas åt, d v s en, som var duktigare fick ge stöd till en som hade kommit på efterkälken.

Stina-Lisa: Jag minns en förskräcklig händelse. Man fick be om att "få gå ut" när man skulle på dass. Jag hade gjort mig en tur dit en timme. I ett hörn fanns ett litet tvättställ med handfat, en kanna vatten och en handduk. Efter att ha tvättat oss, brukade vi kasta ut vattnet genom fönstret. Det gjorde jag även denna gång, - utan att se mig för!! Under fönstret kom Palme, överläraren på skolan, gående. Oturligt nog fick han allt vattnet över sig och jag hann inte undan. Han såg, vem det var som gjort bort sig. Kvickt som en ödla var jag på plats. Tunga steg hördes i trappan. Palme klev in i skolsalen och bad att få tala med mamma. Därefter kallades jag ut och fick förstås be om förlåtelse och säga. "Jag skall aldrig göra så mer".

Nu var inte Palme särskilt populär bland oss barn. Vi tyckte faktiskt att det var lagom åt honom, det som hänt.

Karl-Erik: Vi pojkar brukade dämna i bäcken. Till det behövdes verktyg och då lånade vi bl a spadar från trädgårdsboden. Ofta blev de liggande, där de användes. Det var åtgång på varan, kan man förstå. Och ovet fick vi väl emellanåt. När de återfanns, var de rostiga och tämligen oanvändbara.

I slöjdsalen fanns en kamin, som vanligtvis eldades med ved. En dag kom man på att ösa i hyvelspan i stället. Pojkarna packade i litet för mycket, det blev för lufttätt och spånen låg där och pyrde och rök. Sven-Erik Boman tog bort en ring och satte ner huvudet mot kaminöppningen för att se vad som hände. Just. då hände det: kaminen puffade och den stackars Sven-Erik fick gå hem rökskadad, för den dagen!

Sven-Erik gjorde en verktygslåda en gång, men den blev helt sned. Han tordes inte komma hem till pappa på snickeriet med den och beslöt sig för att slå sönder den. De andra grabbarna bad och bönade, att de skulle få den men Sven Erik hade bestämt sig. Det blev småflis av lådan.

Själv gjorde jag en armstrykbräda. Materialet var flammig björk och den visade sig vara så gott som omöjlig att hyvla.. Mamma ringde då till Boman på snickeriet. Han hade grejer, han, och jag fick cykla ned till honom för att få den hjälp jag behövde. Armstrykbrädan är fortfarande i tjänst på Flyte. Vi cyklade som regel till skolan eller också gick vi. Nere vid stora vägen brukade vi vänta på barnen från byn.. För oss på Flyte var annars närmaste vägen över skogen. Det var en fin stig som ledde ända fram till småskolan. Om man ville, kunde man komma fram vid Rosenlund, där faster bodde. Då kunde man slinka in och få sig en hembakat bulle. På den här tiden kolades det mycket och vi tyckte det var spännande att titta på milorna. Rökdoften, den alldeles speciella, glömmet vi nog aldrig. (Kolet kördes i skrinor och såldes till järnbruket i Fagersta, har vi förstått) På de gamla kolbottnarna växte det alltid mycket smultron.

På vintrarna var det skidor, som gällde. Var det riktigt dåligt väder, regn och rusk, stark kyla eller snöstorm, brukade pappa skjutsa mamma och oss med bil till skolan. Pappa plockade då upp alla barn, som var på väg till skolan. Under kriget fick vi åka släde efter vår "Pluto", någon gång trilla!

Vi minns, att mamma cyklade till skolan med en femliters flaska med mjölk varje dag. Det var till barnen, som kom från familjer, som hade det dåligt ställt och inte hade råd att ge barnen mjölk. På den här tiden fanns inga skolmåltider. Vi brukade ställa våra mjölk- eller chokladflaskor intill den stora kaminen, för att drycken skulle vara litet varm. Till detta åt vi smörgåsar- När någon hade något finare pålägg, hände det att vi tiggde till oss en smakbit.

Torrdatasett hade sin egen historia. Det hade sju s.k. "buror" från förstaklassarnas små till de vuxnas betydligt större. Vis av vad som kunde hända, om man satte sig över hålet, stack man ner huv'et först för att kontrollera, att inga objudna åskådare tagit sig in för att titta en i ändan. Det hade nämligen hänt. En av mammas kollegor, en vikarie, berättade, att hon, helt ovetande om "faran", satte sig över hålet. Plötsligt kände hon två stora händer greppa ta om baken på henne. Då hon tittade ner, såg hon två stora arbetardojor. - Senare byggdes datasett om och då sattes ett stort hänglås på bakdörren

Trädgårdsarbete hörde till skolarbetet. Palme hade hand om odlingarna och när han behövde hjälp, ställdes lektionerna in och vi fick ut och gräva och rensa. Aga var inte förbjuden på den här tiden.

Stina-Lisa: :Jag minns, att en av pojkarna på Palmes tid fick gå ut i skogen och hämta björkris, dra ner byxorna och lägga sig över bänken. Han fick sedan några ordentliga slag på bara skinnet. Vad han hade gjort minns jag inte. Alla behandlades inte lika. En del slapp undan lindrigare. än andra.

Det var ont om läroböcker. När Karl-Erik, som hade lätt för matematik, snabbt hade klarat av sin bok, fanns ingenting annat att göra än att börja om från början, - i samma bok.

Samtal om söndagsskolan med bl a Evert Wallén, vårvintern 01

Helena Skagerberg

”Jag gick i söndagsskolan runt 1929-30-31 vad jag minns; jag var väl så där 9-10 år. Vi var först hot Thidéns, tror jag (Jenny Thidén) och ibland hos Hilma. Under den varma årstiden var vi i kapellet, men på sommaren var det uppehåll. Även under resten av året kunde man vara i bönhuset om det ändå var uppvärmt, t.ex. för något möte eller så. Vid julfesten som alltid hölls i kapellet, deltog ofta predikanter och sångare från Fagersta baptistförsamling,”

Everts mamma, som var med i missionsförbundet, ville att sonen skulle gå i söndagsskolan. Och han ville nog själv också, för att träffa kamrater om inte annat, eftersom familjen bodde relativt isolerat från byn borta i Lövsta... . ”Men visst skolkade man ibland.....Annars knallade jag hemifrån vid ½10-tiden till Thidéns eller Hilma, satt andäktigt och lyssnade när Anni eller Hilma läste ur Bibeln och så bra förklarade vad det betydde. Det var inte så uppstramad verksamhet, aldrig några hemläxor. Ibland spelade Hilma gitarr eller Anni cittra, det hände att vi fick saft och bullar eller en karamell som Anni hade med från affären. Vi fick små personliga dikter som Hilma skrev...”

Vad betydde söndagsskolan för dej?

Evert: Ett rättesnöre hur man skulle leva sitt liv.

Majbritt (Ljungkvist): Jag fick en religiös plattform

Dagny (Asp): Direktväg rakt in i kristendomen

Kristina (Alfredsdotter): Det mesta kom nog i fostran hemifrån. Bönens kraft

Funderingar om vad Hilma levde av: Hon var ju alltid ren och prydligt klädd (hatt!). Hennes far var stenhuggare och borta från hemmet i långa perioder. Fanns det pengar på kistbotten? Hilma stickade kläder på sin stickmaskin, och sydde även åt folk. Hon hjälpte även till i hemmen med bak och att ta reda efter slakt.

Vem högg hennes ved? (Svar Gustav Adolf Johansson)

Söndagsskolan i Ombenning

Detta är en avskrift från: Minnesskrift Västanfors Baptistförsamling 50 år (1932)

Enligt uppgifter från 1889 skulle denna skola ha börjat omkring år 1879.. Två gossar var en söndag på besök hos Fredrik Lärnkvist och medan de sutto där sade han: Om ni nu är tysta en stund, skall jag läsa för er ur bibeln” Så läste han ett kapitel ur Uppenbarelseboken. Läsningen tilltalade gossarna, och de lovade komma igen nästa söndag, vilket de också gjorde, och så uppstod så småningom söndagsskolan i Ombenning.

Skolan växte allt mer och mer, och har alltsedan dess nästan oavbrutet pågått.

Sedan år 1905 förestås skolan av Hilma Larsson, och i henne äger skolan en mycket begåvad och intresserad lärarinna. Skolan har alltid haft gott anseende i byn. Det säregna med denna skola är att barnantalet alltid,

åtminstone i stort, stått i samband med barnantalet i byn. "Så många barn i byn, så många barn i söndagsskolan", har varit regeln och är så ännu.

Högsta barnantalet har varit 23, och det nuvarande (1932) är 13 st. De övriga barnen i byn är ännu för små.

Utom Hilma Larsson tjänar Anni Wahlfeldt och Lisa Tidén som lärarinnor.

Söndagsskolan i Ombenning på 50-talet

Åke Ljungkvist

Varje söndag utom på sommaren var det söndagsskola hos Hilma Larsson. Jag vill först ge en minnesbild av Hilmas stuga, den yttre ramen för söndagsskolan.

Hennes stuga, numera Tomas Westbergs hus, ligger centralt i byn. Den byggdes av Hilmas far på 1890-talet. Huset har ett sk. utfarstu med förstuga och trapp upp till andra våningen. Ytterdörren var en pardörr, målad med svart kimrök. Inne i farstun var väggarna målade i mörkrött. På hatthylla låg en svart hatt. Det var Hilmas fars hatt som låg kvar, trots att han dött redan 1926. Hilma menade att det var bra att få främmande att tro att hon inte bodde ensam.

I köket levde Hilma sitt liv och där hade vi också söndagsskolan. Rummet var för det mesta avstängt och stod kallt hela vintrarna. En vacker spiskåpa skänkte köket ett hemtrevligt intryck. I kallspisen stod två kaffepannor i koppar, en trebenig som var blankputsad och en sumppanna som var brun och oputsad. På väggen över en ytterst liten diskbank i zink, hängde ett ovalt handfat i koppar, också oputsat. Under detta handfat stoppade Hilma in trasor av varierande storlek. Dessa användes till olika ändamål.

Ovanför kallspisen hängde ett mycket vackert runt tvättfat på fot. Det var alltid blankputsat. De här kopparsakerna säger en del om Hilma. Hon tyckte inte om likformighet. De putsade kopparsakerna skulle framträda ännu vackrare just genom att jämföras med de oputsade.

Efter ena väggen stod en mycket kort soffa som också var Hilmas sovplats. Ett runt bord stod vid det ena fönstret, och vid det andra hade Hilma sin stickmaskin, en fascinerande tingest som lätt kunde distrahera oss elever. Att sticka var Hilmas yrke. I ena hörnet stod en stor skänk, som på vintern fick byta plats med Hilmas fina orgel som inte tålde kylan i det oeldade rummet.

Jag minns tyvärr inte så mycket av själva innehållet i söndagsskolan; det är lättare att komma ihåg allt runt omkring. Det betyder inte, att undervisningen var tråkig – Hilma var en utmärkt berättare och lärare.

I slutet på 40-talet och det första året in på 50-talet var vi tre elever hos Hilma, min syster Maj-Britt, Anne-Marie Andersson och jag. Ibland kom också Einar Andersson från Karsvreten i Stabäck. För det mesta följde även hans mor Maria med till Ombenning. De cyklade, Maria stannade dock oftast hos Emma Ekman under tiden Einar var i söndagsskolan.

Einar och jag var skolkamrater i Bromsbo skola. Hans mor ville gärna att han skulle gå i söndagsskola, och eftersom det inte fanns någon i Ängelsberg, var den i Ombenning närmast.

Annie Wahlfeldt var också med som bitradare till Hilma. Vi hade alltid en minnesvers som läxa. Det var Annies uppgift att förhöra läxan. Annie var lugn och snäll, Hilma däremot kunde bli irriterad om vi inte lyssnade uppmärksam. Hon hade alltid en grå sångbok i handen, en bok med mjuka pärmar. Om vi brast i uppmärksamhet, rullade hon ihop sångboken till ett grått "rör". Det behövdes inte mer för att vi åter skulle koncentrera oss på Hilmas berättelse. Vad jag kan minnas gjorde hon ganska långa och åskådliga utläggningar över dagens tema. Troligen hade Hilma någon bok från Baptistförbundet med olika texter för varje söndag. Trots att Hilma hade en sångbok i handen, minns jag inte att vi sjöng någonting.

Efterhand slutade både Maj-Britt och Anne-Marie. Einar kom bara ibland, så jag var oftast ensam elev de sista åren. Hilma och Annie ville inte sluta med verksamheten, trots bristen på barn. Jag upplevde det inte som tråkigt eller besvärligt att vara ensam. Höst och vår var också Emma Eriksson med. Hon bodde då hos Hilma. Hon var från Vintrosa utanför Örebro och hade arbetat som kocka på fraktbåtarna på Hjälmare kanal i sin ungdom. Senare blev hon vaktmästare i ett kapell i Vintrosa och bodde då där. För att tjäna lite extra pengar vävde hon trasmattor. Hon hade dock ingen egen vävstol utan kom till Hilma och satte upp mattväv där. Hon stannade några veckor och vävde i stort sett hela dagarna. Mattorna sålde hon till bekanta i Fagersta, ofta vävde hon på beställning.

Emma satt med på söndagsskolan men deltog aldrig i undervisningen. 1956 upphörde söndagsskolan i Ombenning i brist på nya elever.